

Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemonDerginin ana sayfası: <http://dergipark.gov.tr/anemon>**Araştırma Makalesi • Research Article****Investigation of the Quality of Life in Elderly Aged 65 and Over Working in Handicrafts: The Case of Mardin**

Evin Uygur *, Fikri Keleşoğlu **

Abstract: This study aims to examine the factors affecting the quality of life of the growing population of individuals aged 65 and over in Türkiye within the context of culture, art, and production from a social work perspective. The study was conducted using a phenomenological approach and thematic design within the scope of qualitative research. The study group consisted of 16 individuals aged 65 and over working in the field of handicrafts in Mardin. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using descriptive analysis with the support of MAXQDA 2020 software. The findings indicate that leading an active life is important for keeping older individuals physically and mentally alert and helping them cope with depression and anxiety. Health problems and economic difficulties were identified as the main factors negatively affecting quality of life. In addition, religious beliefs were found to provide positive meaning to participants' lives and productive activities. Participants reported engaging in handicraft production to preserve cultural heritage for future generations, remain productive, and maintain a sense of value within the community. In conclusion, Mardin's traditional and multicultural structure was found to support participants' positive perceptions of their quality of life.

Keywords: Quality of Life, Quality of Life of the Elderly, Active Ageing and Social Work, Elderly in Handicrafts

El Sanatları Alanında Çalışan 65 Yaş Üstü Bireylerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi: Mardin Örneği

Öz: Bu çalışma, Türkiye'de sayıları artan 65 yaş ve üzeri bireylerin yaşam kalitesini etkileyen faktörleri kültür, sanat ve üretim bağlamında sosyal hizmet perspektifiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi kapsamında fenomenolojik yaklaşım ve tematik desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu Mardin'de el sanatları alanında çalışan 65 yaş ve üzeri 16 birey oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış ve MAXQDA 2020 programından yararlanılarak betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, aktif yaşamın yaşlı bireyleri fiziksel ve ruhsal açıdan diri tutarak depresyon ve kaygıyla mücadelede önemli olduğunu göstermektedir. Sağlık sorunları ve ekonomik güçlükler yaşam kalitesini olumsuz etkileyen temel faktörler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, dini inançların katılımcıların yaşamlarına ve üretim faaliyetlerine olumlu anlam kazandırdığı tespit edilmiştir. Katılımcıların el sanatları alanında üretim yapma nedenleri arasında kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmak, üretken kalmak ve toplum içinde değerli hissetmek yer almaktadır. Sonuç olarak, Mardin'in geleneksel ve çokkültürlü yapısının katılımcıların yaşam kalitesine ilişkin olumlu algılarını desteklediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Kalitesi, Yaşlıların Yaşam Kalitesi, Aktif Yaşlanma ve Sosyal Hizmet, El Sanatları Alanında Yaşlılar

* Sosyal Hizmet Uzmanı, ORCID: 0000-0003-0260-7570, evinuygur@hotmail.com (Sorumlu yazar)

** Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-3736-0179, fkelesoglu@bandirma.edu.tr, fikrikelesoglu@gmail.com

Cite as/ Atıf: Uygur, E. & Keleşoğlu, F. (2026). Investigation of the quality of life in elderly aged 65 and over working in handicrafts: The case of Mardin. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 1496-1538. <http://doi.org/10.18506/anemon.1688076>

Received/Geliş: 10 Apr/Nisan 2026

Accepted/Kabul: 23 Nov/Kasım 2026

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2026

e-ISSN: 2149-4622. © 2026 The Author(s). This article is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial4.

International License (CC BY-NC 4.0): <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Introduction

Old age is a phenomenon that encompasses biological, psychological, and sociological dimensions as one of the natural stages of the human life cycle and must be addressed holistically within this framework. As stated in the Turkish Geriatrics Association's (2022) report "Aging and Prominent Health Issues in Turkey," the concept of an elderly individual is generally defined by the World Health Organization (WHO) as 65 years and older, while the United Nations (UN) as individuals aged 60 and above, based on chronological and physiological criteria. However, these classifications do not adequately reflect the cultural, social, and economic dimensions of the experience of aging. While the aging process is a universal biological reality, the meanings attributed to old age vary across social and cultural contexts. The historical development of societies, their value systems, production relations, and social institutions are decisive in this construction of meaning. For example, while in some societies old age is equated with wisdom and respect, in contemporary societies shaped by modernization and industrialization, older individuals are often perceived as unproductive, dependent, or a "social burden" (Kalınkara, 2016; Danış & Efe, 2016). This situation demonstrates that old age is not merely a biological process but also a reflection of social value judgments and normative acceptances. Therefore, old age can be approached not only as a biological age range but also as a social identity and cultural position.

The social transformation brought about by modern life has paved the way for perceptions of older individuals to increasingly take on a negative connotation. Today, old age is generally associated with individuals who are dependent on care, sick, weak, genderless, unattractive, dependent, lonely, socially isolated, and resistant to change. The constant reproduction of such stereotypical judgments through the media, popular culture, and everyday language can cause older individuals to internalize these negative images and, consequently, withdraw from social life. This phenomenon is discussed in the literature within the framework of the concept of "ageism," and it is emphasized that it has negative effects on the self-esteem, autonomy, and quality of life of older individuals. However, historical and philosophical perspectives show that old age cannot be defined solely by losses. In his work *De Senectute*, Cicero states that old age is not a period of decline, but rather a stage of life in which individuals can gain wisdom, maturity, and inner fulfillment (Danış, 2016, p. 3). This approach demonstrates that aging does not entail a complete disconnect from productivity; rather, it can encompass productivity, participation, and meaningfulness in different forms. In this context, the concept of "active aging" represents an important paradigm developed in response to negative and reductive perceptions of aging. Active aging aims to improve individuals' quality of life by strengthening their opportunities in the areas of health, participation, and security, and to support their effective participation in social life (Erdoğan et al., 2016). This concept emphasizes that older individuals should be seen not only as dependent on care but also as social actors with knowledge, experience, and potential to contribute; it shifts aging from a passive process to a lifelong development perspective.

Active ageing also includes access to safety, protection and support/care services where individuals can demonstrate their physical, mental and social capacities (WHO, 2023). Active ageing is based on activity theory. Developed in 1963 by Havighurst against the withdrawal theory, the idea defended by the activity theory is that individuals can maintain and improve the conditions in which they can continue their actions, their social adaptation capacities, their behaviours and attitudes towards being healthy, and their psychological well-being until later ages (Danış & Efe, 2016, p. 267). Within the scope of social service practices, it is aimed to inform elderly individuals about social resources, to provide economic and social support and to help them cope with adverse living conditions by activating appropriate services in case of need. It can be said that these services are shaped in line with the understanding of active aging (Yağcıoğlu, 2012, p. 37).

Activity theory argues that age is not the main factor that distinguishes individuals from each other. On the contrary, activity theory suggests that individuals exist with their state of being useful and the activities they have done (Tufan, 2016, p. 147). In the face of negative situations that may occur in

role losses such as retirement or widowhood, a balance should be created by replacing possible losses with compensatory activities. The elderly individual who manages to maintain the activity can progress the rest of his/her life in a satisfactory way. In a study conducted in Denmark, it was concluded that there were no signs of dementia and memory loss in the elderly between the ages of 90 and 90 due to the activities they were involved in, and that their psychological strength and vitality still continued (Şentürk, 2018, p. 124-127).

The discipline of social work aims to improve quality of life by creating an advocacy and facilitation effect that centers everything related to people. The World Health Organization (WHO, 1997) defines quality of life as “a person's perception of their life within a culture and value system in terms of their own goals, expectations, standards, and interests.” This definition reveals that quality of life is shaped not only by personal satisfaction or psychological well-being, but also by the interaction of multidimensional elements such as social environment, cultural values, political regulations, and economic conditions. At this point, ecological systems theory (Bronfenbrenner, 1979) provides a fundamental theoretical framework for explaining the interaction between individuals and their environment in social work. According to the theory, individuals exist within multi-layered systems positioned at micro (family, circle of friends), meso (neighborhood, local communities), exo (institutional structures and social service systems), and macro (social policies, cultural norms, and social values) levels. Quality of life is shaped by the interconnections between these levels (Germain & Gitterman, 1996). Therefore, when assessing the quality of life of older adults, not only individual factors but also environmental and structural conditions must be taken into account. From this perspective, the quality of life of older adults is not limited to health status, psychological well-being, or individual satisfaction. Macro-level variables such as social policies, structural inequalities, income distribution, transportation, and access to care services are also elements that directly shape the life experience of older individuals (Walker, 2005; Phillipson, 2013). In particular, the scope and accessibility of support services provided by the welfare state have a decisive impact on an individual's social participation and autonomy. Therefore, the concept of quality of life must be approached in social work literature from a multidimensional, critical, and structural perspective. Such an approach aims to enhance not only individual well-being but also social well-being. In this context, the discipline of social work should aim to protect the individual-environment balance by integrating the improvement of quality of life with the principles of human rights, social justice, and equality (IFSW, 2014).

The perspective towards the old age period is shaped depending on the objective elements in the life of the elderly individual and the subjective perspective of these elements. Bourdieu states that the socialization process is formed by elements such as income status, occupation, consumption habits and lifestyle, which are reflections of the social class of the individual. Class is also related to posture, laughing, walking and speaking. In the process of socialization, all learning related to class creates cultural capital. The difference in cultural capital that occurs at the end of the socialization process has an individual and social impact on the perception of the quality of life of the elderly individual. In this context, it can be said that there is a linear relationship between quality of life and socialization process (Baran, 2008, p. 95).

The quality of life of older adults is a multidimensional concept shaped by the interaction of many factors such as social relations, economic conditions, psychological well-being and social participation. Studies in this field provide important data to understand how the aging process is experienced by individuals and which factors determine quality of life. Farquhar (1995), in a study conducted in a region in the South-East of England where two different lifestyles are practiced, conducted in-depth interviews with individuals aged 65 and over to find out what quality of life means to them. As a result of the study, it was observed that despite individuals' subjective evaluations of their lives, they met on common points such as family relationships, social ties, mobility and competence level, financial opportunities, health status, daily activities and general happiness. Similarly, Bowling et al. (2003) examined the definitions and priorities of the elderly regarding quality of life in a study conducted with 999 elderly individuals across England. Participants identified good social relationships as the main determinant of quality of

life, followed by factors such as health, psychological well-being, material well-being and daily activities. Both studies emphasize that quality of life in old age has a multidimensional structure and that it is important to meet not only physical but also social and psychological needs of individuals in this period. In this context, it is revealed that quality of life models to be developed based on the life experiences of elderly individuals should be dynamic, holistic and individual-centered.

In the “World Population Prospects 2022” report of the United Nations, it is estimated that the proportion of individuals aged 65 and over in the total population will be 10% in 2022, 12% in 2030 and 16% in 2050 (UN, 2022). According to United Nations Population Fund data, the proportion of the population aged 65 and over increased from 5.5% to 10.3% between 1974 and 2024 (UNFPA, 2024). In Turkey, the proportion of the elderly population in the total population increased from 9.1% in 2019 to 10.6% in 2024. Population projections based on demographic data predict that this ratio will continue to increase in the coming years (Turkish Statistical Institute [TurkStat], 2025). The rapid aging of the population, both in Turkey and globally, is projected to create a serious burden, especially in social and health services. Therefore, issues such as active aging, quality of life and successful aging are gaining importance day by day. In order to reduce or avoid the problems that elderly individuals may face, they should take part in production activities. Traditional handicrafts are among the activities suitable for this purpose (Erdoğan et al., 2016, p. 341). In Eastern societies, and in Turkey in particular, the share of elderly people aged 65 and over, who are seen as “culture transmitters”, in the tourism sector is significant. Mardin is a city where the traditional way of life is still in place and where older individuals have a say in production activities outside the consumption circle. The presence of individuals over the age of 65 in the production of traditional handicrafts, which are the visible face of traditional life practices, which constitute the tourism of the city and create a meaning according to the color, design and motif used from the past to the present, and which are the visible face of non-verbal communication, draws attention (Yeşilmen, 2017, p. 43). The distinctive point of this study is that it deals with the quality of life of elderly individuals in the context of the relationship between culture, art and production and evaluates this in the context of individuals aged 65 and over working in the field of traditional handicrafts in Mardin. For this reason, Mardin province, which attracts attention with its multicultural structure and tourism potential, was determined as the research field. The main purpose of the study is to examine the quality of life of elderly handicraft masters who have made art activities a way of life in the context of social service.

Research Questions

How do the life experiences, perceptions of old age and the effects of art on individual, social and cultural life of elderly individuals living in Mardin who have made handicrafts a way of life emerge? In order to answer this main research question in depth, the following questions were posed to the participants within a multifaceted framework ranging from the lifestyles of elderly individuals to their experiences of the city, from their perceptions of quality of life to their evaluations of handicrafts.

- 1) How are the perceptions and attitudes of handicraft masters shaped regarding the concept of aging and quality of life?
- 2) What are the participants' emotional and cultural evaluations of the environment they live in, especially the cultural and social fabric of Mardin?
- 3) What are the effects of handicraft production on their individual lives, social roles and social positions?
- 4) How do the healing and developmental aspects of art become visible in the lives of the participants?

Through these questions, the impact of the relationship with artistic production on the quality of life, social roles, feelings of productivity and perceptions of old age of elderly individuals who have made handicrafts a way of life is examined in depth. At the same time, how Mardin's multicultural social structure and urban dynamics are reflected in the life experiences of these individuals is evaluated from

a social service perspective. In the context of the healing, binding and meaning-making aspects of art, the quality and scope of social service supports needed by elderly individuals are also analyzed.

Method

This study is based on qualitative research methodology using a thematic design within a phenomenological approach. The techniques used in qualitative research allow people to make sense of events in their daily lives and researchers to explore and share their own and others' understandings (Berg & Lune, 2015, p. 25). Understanding experiences and analyzing them within the framework of a specific phenomenon evokes this approach. Thematic analysis is a systematic approach to identifying, analyzing and reporting recurring themes in qualitative data (Braun & Clarke, 2006). The reason why thematic analysis is preferred is to move the data beyond the descriptive narrative and to reveal the meanings underlying the participants' discourses. In this way, social phenomena are made sense of through the participant's experiences, providing in-depth contextual data. In this context, in order to reach a healthy conclusion in the study, literature review, interview, interview and observation techniques were used as data collection process. The interview takes place between the source person and the interviewer and reveals the interests, opinions, attitudes and behaviours of the source person (Balci, 2010, p. 164). The questions prepared for the semi-structured observation technique were asked to the source person and codings were created with descriptive analysis from the findings obtained.

Population and Sample of the Study

The study group of the research consists of individuals aged 65 and over who are active in the field of handicrafts in Artuklu and Midyat districts of Mardin province. The socio-cultural characteristics of Artuklu and Midyat districts, where elderly individuals can maintain their traditional lifestyles and take an active role in production processes, were decisive in choosing Artuklu and Midyat districts as the research region. The participants in the study were limited to 16 individuals, 3 of whom were female and 13 of whom were male. Since there is no concern of generalisation to the universe in qualitative research, the main purpose is to collect detailed data by conducting more in-depth interviews. For this reason, it is a priority to determine the study group that can provide detailed data for the purpose of the research instead of large groups (Baltacı, 2018, p. 237). All interviews conducted for the research were conducted in the workshops or shops of the masters. At the point of participation in the research, gender equality was tried to be given importance, but equality could not be achieved due to limits such as age and active production in the field of handicrafts. This situation did not create any problems in the research. In order to indicate the participants, coding was made in the form of "A1, A2, A3..." with the letter A instead of their names.

Analysis of Research Data

The findings were analyzed through descriptive analysis of observations, interview notes and audio recordings. The audio recordings were transcribed into a Word file with online software. The information was transcribed and combined with the interview notes. In the next stage, all notes were integrated and transferred to the MAXQDA 2020 program. The findings, which were created in dialog, were read many times and coding was created according to the content of the research. A code cloud was created with new codes that emerged as a result of the conceptual framework and findings in the literature review. Since the coding process is dynamic, new codes and categories were created during the analysis. In addition, codes and categories that did not directly reflect the research content and were not deemed necessary were not included.

Reliability and Validity of the Study

In the study, the sample was formed by using the purposeful sampling method in line with the qualitative research method. In qualitative studies, sample size is preferred in terms of answering questions such as which parts will benefit depending on the purpose of the research and what can be

done with the available resources (Patton, 1990). At this point, the saturation of the available data determines the sample size. An interview form was prepared to present the framework of the study and the findings to be revealed. The researcher prepared the interview form with the help of personal observations, life experiences and literature in Mardin. On the other hand, in order to ensure the validity and reliability of the study, suggestions were received from experts in the field of aging for the questions included in the interview form. In the face of the feedback from the experts, the interview form was finalized by correcting the necessary parts of the questions. In qualitative research, the researcher should observe the phenomenon impartially and report it. At this point, the opinions of the researcher, the participant and the referee who evaluates the research can definitely constitute the structure of truth (Creswell & Miller, 2000, p. 126). A Voluntary Consent Form was prepared to ensure that the participants voluntarily participated in the research without any pressure or coercion. The physical location of the interview constitutes an important point of the research. Considering that elderly individuals feel safe and comfortable, the fact that they answer the questions asked while practicing their art in their own shops or workshops without being under pressure reflects the originality of the study.

Research Group

Individuals between the ages of 65 and 70 working in the field of handicrafts constitute the research group. The working conditions and duration of the participants in the field of handicrafts are different from each other. The participants' pension and income from handicrafts constitute the monthly income of the majority of the participants. Demographic information about the participants is listed below.

Table 1. Sociodemographic Information of Masters Working in the Field of Handicrafts

Participant	Gender	Age	Marital Status	Education Level	Monthly Income (TL)	Interested Handicraft
A1	Male	71	Married	Primary School	7,500	Saddlery
A2	Male	69	Married	Primary School	7,500	Coppersmithing
A3	Male	68	Married	High School	7,500	Wood Art
A4	Male	65	Married	Primary School	7,000	Blacksmithing
A5	Male	67	Married	Primary School	7,500	Coppersmithing
A6	Male	75	Married	Primary School	7,500	Wood Art
A7	Male	65	Married	Associate Degree	9,288	Mother-of-Pearl Inlay
A8	Male	66	Married	Primary School	7,500	Coppersmithing, Glass Painting
A9	Male	66	Married	Middle School	7,500	Wood Art
A10	Female	65	Married	Primary School	7,500	Filigree
A11	Male	66	Married	Primary School	7,500	Saddlery
A12	Female	65	Married	High School	7,500	Fabric Printing
A13	Male	82	Married	Primary School	7,500	Coppersmithing
A14	Male	65	Married	Primary School	7,500	Filigree
A15	Male	65	Married	High School	7,500	Weaving
A16	Male	77	Married	Primary School	7,500	Stone Processing

Findings

In the research process of this study, answers to questions about the quality of life, the power of art and the predictions, perceptions and experiences of elderly people aged 65 and over working in the field of handicrafts about life in Mardin were obtained.

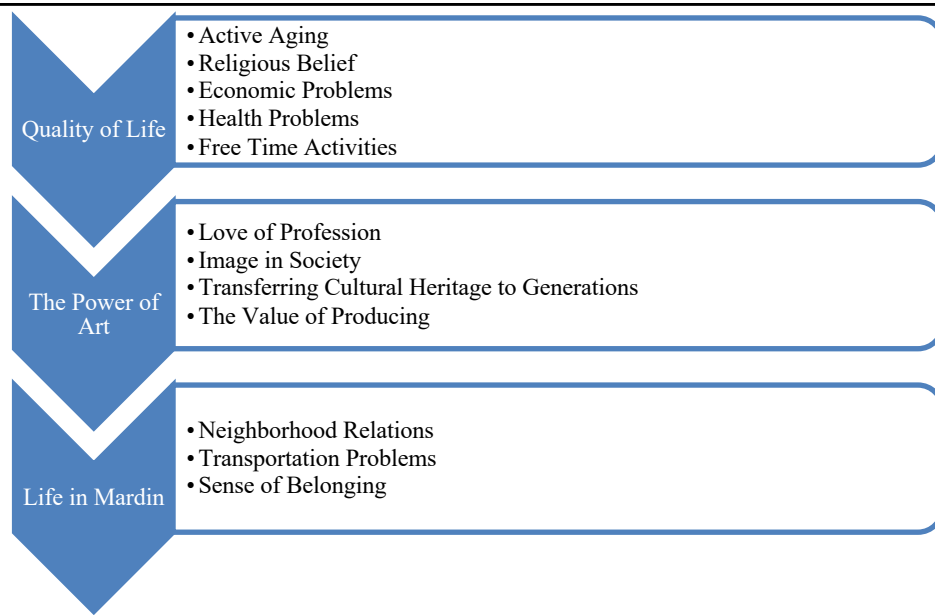

Figure 1. Themes and Subthemes

1. Participants' Views on Quality of Life

In this study, the perspectives of elderly individuals on quality of life were analysed on the basis of health, economy, family, active life and mental well-being. From this point of view, quality of life was analysed under the titles of active old age, economic problems, religious belief, health problems and leisure time activities.

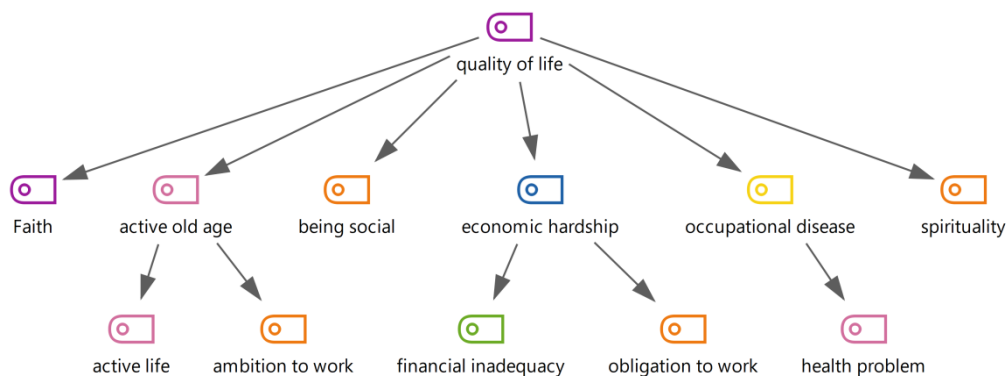

Figure 1.1. Creative Coding for Quality of Life

"Is the quality of life eating too much or dressing too much? Is it travelling too much? I mean, in my opinion, quality life should be in the brain, it's about how satisfied you are. I mean, it's enough for me if my clothes are not torn. I am not a brand enthusiast." (A3- Male, 68 years old)

"It is necessary to look at it from an economic point of view. Let's say you have a salary of 10,000 liras, you know, when you don't eat properly, then your back hurts, then your knees hurt. Then, I don't know, memory declines due to vitamin deficiency. So, if you are going to talk about respect for the

elderly, we need to help people eat first. All of these are factors of our quality of life." (A7- Male, 65 years old)

A3 addressed quality of life in the context of life satisfaction. His perspective on life shaped the participant's perception of living a quality life. This approach is linked to theoretical frameworks that see the individual's subjective well-being as the main determinant of quality of life. For example, studies such as the World Health Organization's (WHOQOL Group, 1998) definition of quality of life as an individual's perception of his/her own living conditions and the Satisfaction with Life Scale prepared by Diener et al. A7 stated that it is sufficient to look at the level of economic welfare to understand the level of quality of life. Assessing the quality of life in A7 based on the level of economic well-being presents an objective perspective. This approach is consistent with Amartya Sen's (1999) theory of "freedom as development." According to this theory, economic conditions are paramount in enriching an individual's life opportunities. On the other hand, the fact that income level is considered a fundamental component in the set of indicators developed by the OECD (2011) to measure quality of life also supports this perspective. Consequently, the level of economic well-being is a decisive factor in assessing quality of life. Indeed, material living conditions also affect individuals' subjective well-being.

Findings on Active Ageing

"Absolutely every person should produce not only in this field but also in different fields, this not only increases the quality of life but also contributes to the whole environment. Therefore, production is a must, whether it is agriculture, industry, jewellery or sewing. There should always be production in everything." (A14- Male, 65 years old)

"I'll work until I can afford it, until I die. Whenever God gives me the chance. My son, my children do not accept, they say, "Dad, don't work, we will give you the money you need," I never accept. I work for myself. 100 liras that I earn with my labour is more valuable to me than 1000 liras that my children will give me because it contains the sweat of my brow. Allah says mujahid... the one who works and the one who does not work, who does not labour are not the same. So it is good to work." (A13- Male, 82 years old)

"We have a proverb that says working iron does not rust. So if you don't do any work now, if you sit at home, your organs in that body gradually lose themselves. In other words, your organs no longer function. Because there is no movement. If you don't keep it constantly moving, one day your lung will ache, one day your head will ache, one day your head will ache, one day your stomach will ache, in other words, you will have a malfunction every day. Because the body does not move." (A9- Male, 66 years old)

Participants emphasized that when they reflected the concept of active aging in their lives, they achieved a sense of being valuable and useful. It was stated that being active prevents the atrophy of the body that functions in life and ensures continuity in life. With these statements, the importance of being active in improving the quality of life was emphasized. The definition of active aging by the World Health Organization (2002) was expressed as "the ability of individuals to maintain their physical, social and mental capacities at the highest level as they age". According to this definition, engaging in productive activities contributes to both psychosocial and physiological well-being of older individuals. The fact that A13 and 14 emphasized that working reveals self-esteem and the search for meaning in their statements reflects the "productivity versus stagnation" stage in Erikson's psycho-social development theory. In this stage, it is critical for individuals to be productive in old age in order to make life meaningful (Erikson, 1963). In the statement of A9, the view that physical activity has a positive effect on physical health is dominant. The views of the participants overlap with the findings of studies that regular activity maintains functionality and increases psychological well-being in old age (Nelson et al., 2007; WHO, 2010). Similarly, Çiçek et al. (2021) conducted a qualitative study on how 15 elderly individuals in Giresun experienced active aging elements such as neighborhood relations, hand skills and smartphone use. The findings emphasized the importance of factors such as social participation, productivity and individual functionality in active aging.

Findings on Religious Belief of the Participants

The perspective towards life affects the quality of life. The phenomenon of religious belief is effective in seeing life as meaningful. The main motivations of the participants are to add meaning to life by fulfilling the requirements of their religious beliefs and to realise self-discipline by doing the necessary duties towards the creator. The opinions of the participants that religious belief makes them happy and minimises depressive mood are as follows:

"David was a blacksmith, he used to melt iron in his hands with patience, so patient people achieve what they want. It is similar to our art to deal with iron like this. If you are righteous in the way of Allah, even iron will obey you. I mean it is good, it is good to work. Even if it's not for money, I mean, you produce, meditation or whatever they call it, it's fashionable." (A8- Male, 66 years old)

"Well, I am a person who does my worship even sitting down, if my faith commands it, I do it. I raised 2 orphans, 4 orphans. Some of them have dead fathers, some are divorced... Now I am going to make a walking stick, I will go for a hundred pieces of paper and distribute half of it. I put my head on my pillow with a clear conscience that I am a human being." (A6- Male, 75 years old)

"I am a person who is fond of spirituality, I am a person who thinks that a person cannot be without spirituality. Without faith, we would be no different from animals." (A3- Male, 68 years old)

It can be said that the fact that the participants adhere to a certain religious belief is seen as a defense wall against all kinds of influences that may be encountered in life. For the participants, faith is seen as a whole with life. For the participants, this whole is an approach that is indivisible and indivisible. In the meta-analysis study conducted by Koenig et al. (2001), the findings that religious belief reduces depression, reinforces the sense of meaningfulness and strengthens social support mechanisms were found to increase the psychological well-being of elderly individuals. Similarly, in a study conducted by Krause (2003) with elderly individuals in the United States, it was revealed that regular religious practices reduce the feeling of loneliness, increase self-esteem and positively affect life satisfaction. As a result, it is seen that religious belief not only affects the inner world of the participants, but also creates a world of meaning in terms of production processes and social relations.

Findings on Economic Problems of the Participants

It was stated that the current income level is directly related to the economic situation such as health, socialisation and production, as well as meeting basic needs, and at the same time shapes the perspectives of the participants.

"My current economic income determines my life, my sociality and my perspective on life. I am a silver teacher, a filigree master, but now we cannot do that either. Materials are very expensive now, silver is very expensive, very expensive. Everything really comes down to money, you know what I mean?" (A10- Female, 65 years old)

"Everything has become expensive; in the past, the kilo of copper was 50 TL, now it is 350 TL. On top of that, I am labouring, I am processing it, so I have difficulty both financially and physically. This sometimes discourages us." (A5- Male, 67 years old)

You need to get 30,000 TL to get the vitamins you need to live a healthy life. Since we cannot get this salary, can we live a quality life like this?" (A7- Male, 65 years old)

Your salary is not enough for you, what are you going to do? You're going to keep it bottled up, you're going to be sad, you can't be productive without a good psychological state. But if there is some cheapness, everyone will be relieved." (A6- Male, 75 years old)

It is seen that having sufficient economic income is a vital point for the participants. It was stated by the participants that the economy determines the welfare level of the participants and directly affects the level of quality of life. In the study conducted by Yılmaz et al. (2014) in Ankara, the effects of poverty on the quality of life of elderly individuals aged 65 and over were examined. The findings

indicate that the current income of individuals whose income is below the poverty line in Turkey negatively affects their health status and access to health services, thereby reducing their quality of life. In a study conducted in Hong Kong, it was found that individuals over the age of 65 living in poverty have lower income levels, lower sleep quality, lower education levels and higher depression than their peers who do not have financial problems (Cheung & Chou, 2019). These findings suggest that socioeconomic disadvantages are a determining factor in the overall quality of life and psychosocial health status of older adults.

Findings on Participants' Health Problems

Health problems that occur in elderly individuals with age bring along many professional difficulties. In addition to these difficulties, the opinions of the participants regarding the problems arising from production and occupational diseases will be given below.

"I can't screw a screw, the eyes are missing, the fingers are missing, which finger will I use to hold a screw? The best thing is to come here and open my shop here. I do small works, pickaxe handles, zalata boards, etc. I have a heart, my feet are swollen. I have a heart, swollen feet, I have difficulty walking, if I could walk, I would not be able to stay here." (A6- Male, 75 years old)

"I lost my voice last year or a year ago. Then I went to this park hospital (private) and they said there was a mass in the vocal cords. We went to Diyarbakır, I had an operation, and it still seems to have an effect. The doctor said why did you smoke so much, I said I had never smoked in my life, but there was a lot of dust because of this dust. Now this is clean (points to the shop), but we used to eat so much dust..." (A1-Male, 71 years old)

"I am not in good health, and my COPD has always been caused by coal. And the eyes can't see either. It heats up 400-500 degrees here and directly hits the eyes. I have a particular problem in my right eye, it gets worse with the effect of the heat." (A4- Male, 65 years old)

The difference in working conditions in the field of handicrafts goes to the root of the occupational diseases experienced by craftsmen. A4, a master hot blacksmith, suffered eye damage as a result of the high temperature of the furnace he used to melt and process iron, and COPD due to heavy coal use. Similarly, A1, who has been working as a saddler for 65 years, has never smoked in his entire life, but he faced the risk of serious damage to his vocal cords due to the dusty working environment. These individual examples show that occupational environmental conditions cause health problems in elderly individuals and consequently reduce their quality of life. Studies on the impact of health problems on quality of life support what the participants reported. For example, in a study conducted by Özyurt et al. (2007) in Manisa, it was reported that the quality of life of elderly individuals with chronic health problems experienced a significant decrease, and autonomy and social participation levels were below average. Similarly, Akyol et al. (2010) found that elderly individuals with chronic diseases had low quality of life and higher levels of depression.

Participants' Views on the Power of Art

Many participants stated that art creates resistance to the problems and anxieties encountered in daily life. The answers to the questions about the meaning, developmental and healing aspects of handicrafts are given below.

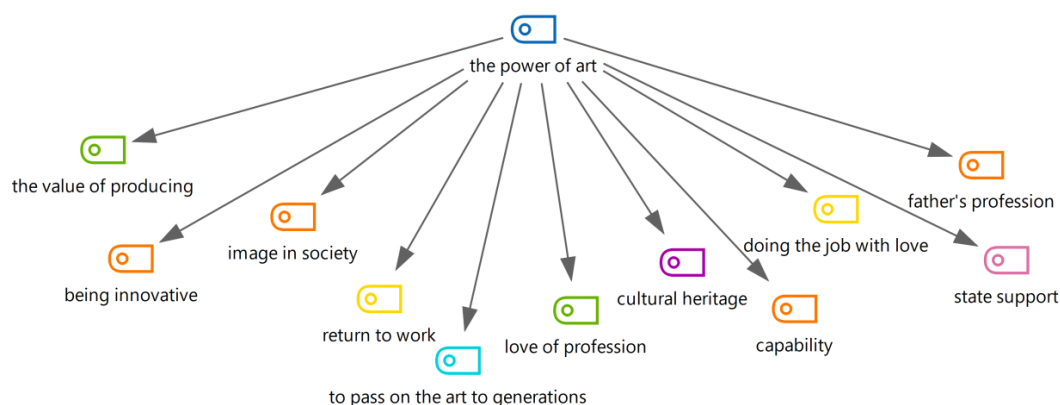

Figure 2. Creative Coding on the Power of Art

“When the brain gives commands and makes the hands work, it keeps Alzheimer's, a very bad disease, away from people. I mean, your body can work, it builds muscle, but when we work mentally, our brain muscle gets stronger. I paint on wood with the burning technique, it requires attention and increases the concentration in the brain. As the brain concentrates, it treats itself.” (A3- Male, 68 years old)

“I get distracted when I produce here, if I don't come here I will crack. I am glad I have a shop, I fight with that machine (bineme), I fight with that tool (lathe), at least they don't have a language, they don't make a sound even if I swear or shout, so I relieve my stress.” (A6- Male, 75 years old)

“Many people come to me, doctors, policemen, etc. They say we have some problems, we want to distract ourselves, can we come as a therapy. When you take something in your hand, all our emotions go there.” (A7- Male, 65 years old)

On the other hand, the statements of the participants regarding the difficulties and deficiencies they experience in the field of handicrafts are as follows:

“I really wanted to get state support. I just want support for promotion, for example, if we do this in a workshop style to foreign countries, it will pave the way for us. We make our voices heard everywhere. Now, if I go with my own means, they want 10,000-15,000 dollars, and we cannot go because we do not have such an opportunity.” (A14- Male, 65 years old)

“The social state should do its duty and raise the pensions of the elderly. The elderly should not be prevented from working in this field and incentives should be given. Our art culture is unique and if we have talent, it should be valued.” (A3- Male, 68 years old)

Participants defined the power of art as mental well-being, reducing stress levels and expressing one's inner world. Various studies have suggested that engaging in art activities increases an individual's psychological resilience, helps emotional expression and mental relaxation (Stuckey & Nobel, 2010; Kaimal et al., 2016). Participants emphasized the need to increase structural supports to make the positive effects of art on individuals more widespread and strongly grounded. In particular, the importance of state support and economic prosperity for the survival of the arts was emphasized. Existing literature suggests that supporting cultural and artistic production contributes to the well-being of individuals and society and that public policies are a decisive tool in this context (Throsby, 2001; United Nations Development Programme & UNESCO, 2013).

Findings of the Participants Regarding the Love of Profession

The common views of the participants towards the profession they have acquired are that it is the essence of life, adds meaning to life and integrates with the sense of self. The details of these common views are as follows:

"I would never leave my profession because once you get into the smell of copper, you cannot leave it." (A5- Male, 67 years old)

"I have been doing this job for 39 years and I can say that it is the essence of my life. The essence of my life." (A14- Male, 65 years old)

"Here, I meet a variety of people and my horizons are broadened. If I sat in a café, I would not have had this chance. We have not read, but our saddlebags are full. As they say, every person is a book, you can imagine the rest." (A11- Male, 66 years old)

Participants developed a strong sense of belonging to their profession. It has been revealed that individuals who see their profession as a source of livelihood but also as a whole with their identity attribute a high level of meaning to their work (Baumeister, 1991). The fact that A14 sees his profession as the main purpose of life proves that the search for existential meaning is integrated in professional identity. As a matter of fact, this statement is reminiscent of Frankl's (1963) "search for meaning" theory; among the factors that shape the meaning of life, the phenomenon of occupation is one of the noteworthy topics. On the other hand, A11's view of work as a gateway to different mental worlds shows that work is not only a physical endeavor but also a mental and spiritual experience. At this point, Csikszentmihalyi's (1990) "flow" theory offers a supportive perspective. According to the flow theory, individuals reach high satisfaction when they are integrated with their work; thus, they create belonging and professional satisfaction. All these findings are in line with the literature supporting the contribution of work to individual meaning and psychological well-being.

Participants' Findings Regarding Image in Society

When the area of production is respected and recognised as important in the society, a sense of doing a meaningful job is created in the producer. Creating a respectable identity in the area where the participants produce made them feel valuable. The statement regarding this situation is given below.

"I can feel it. In normal life or as a master, they address us as my master and show respect. Of course, we like this." (A14- Male, 65 years old)

"I have the necessary reputation in the eyes of society, it is even written in the book. There is a book written about my care. I am also a UNESCO artist as a bearer of intangible cultural heritage. I am registered by UNESCO, that is, I am registered in the Mardin Museum, they interviewed me and took pictures. People who know this look at me in a different way." (A3-Male, 68 years old)

"We train apprentices. I mean, I trained nearly five hundred students. 17, 18 people became teachers. Actually, I create an image for the society and contribute to the society." (A15- Male, 65 years old)

The participants' creation of an identity integrated with their profession helped them to create a respected profile in the society and strengthen their sense of being valuable, contributing to society and being useful. Billett (2011) argues that a person's profession is important not only for earning money but also for gaining an identity, which is further strengthened by a sense of being recognized and useful in society. Especially for people engaged in traditional arts, being appreciated by society is not only personally meaningful but also culturally meaningful. Sennett (2008) argues that those engaged in traditional arts create not only a product, but also a dignity and an identity.

Participants' Findings on Transferring Cultural Heritage to Generations

The transfer of cultural heritage contributes to the formation of historical awareness. In this study, the transfer of handicrafts, which are the visible face of the traditional way of life, to the next generation is important both for the participants and for the survival of cultural history awareness.

"Now I am trying to raise my grandchildren. I have a son in this business, I am trying to raise them. I hope that traditional life will continue. It will be passed on to the next generations." (A2- Male, 69 years old)

"My son also paints under glass in the museum. I teach coppersmithing to my children and grandchildren so that this art will not die even if I die. But they study, they come whenever they can. Let them be artisans." (A5- Male, 67 years old)

The participants, who interpreted the transfer of traditional art by shaping it around a consciousness, served as a bridge to the next generation. Keeping cultural heritage alive is of great importance for the participants. Smith (2006) stated that the transmission of cultural heritage creates historical awareness in individuals and reinforces a sense of social belonging. Keeping traditional handicrafts alive is seen as both an aesthetic activity and keeping social memory alive in the eyes of the participants.

Participants' Findings on the Value of Producing

Producing in a way to meet the needs of the society provides social and individual benefits. The expressions corresponding to production are as follows:

"I train students. As you can see, these works of ours will yield their products in the next generations. Of course, five hundred of them did not become masters, but at least a hundred of them became masters." (A14- Male, 65 years old)

"Our art is not easy, it is a sensitive profession. Look at Mardin. This Mardin was built on the backs of these animals. You know Mardin is famous for its donkeys. They used to carry those stones on the donkey's back with the saddle we produced. Donkeys are still working for the municipality and when they complete their time, they are retired." (A1- Male, 71 years old)

Producing creates individual benefit for the participants as well as social benefit. It has been observed that the profession is a response to the needs of the society. A14, which attracted attention in terms of knowledge transfer, also contributed to the employment sector and created a value phenomenon. The production process in labor-intensive professions such as traditional handicrafts not only benefits the transfer of cultural heritage; it also helps the local economy to be sustainable (UNESCO, 2003).

Participants' Views on Mardin

In this theme, participants evaluated their views on living in Mardin in terms of the social environment, the display of traditional life practices, and being a safe small place.

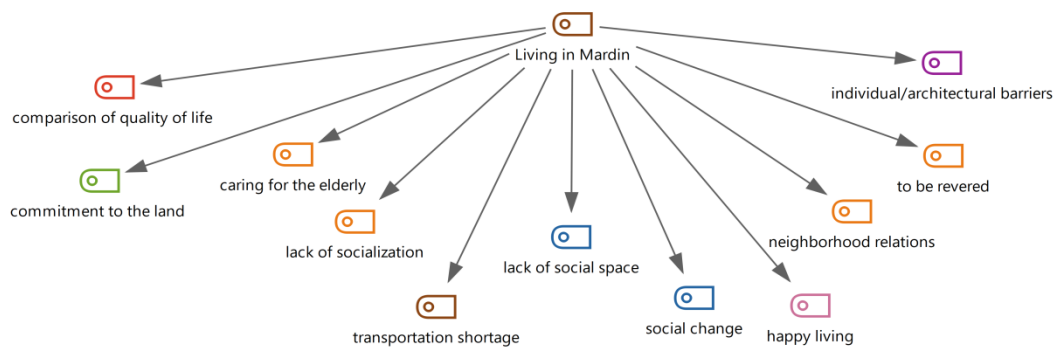

Figure 3. Creative Coding About Living in Mardin

"Life here is calmer, more peaceful. I mean, the mind is calmer, but when we go to the west, that noise, those car noises do not give peace." (A8- Male, 66 years old)

"Mardin is beautiful, it is our hometown. Everyone is a familiar friend. You can get together with your friends and acquaintances from 30 or 40 years ago. You chat and the day ends quickly." (A6- Male, 75 years old)

"I think Mardin is very advantageous. My mother-in-law is elderly in Izmir, but she can never go anywhere without someone else, but here an elderly person can get on a minibus, get off at the bus stop and go anywhere. I mean, my mother-in-law does not know where to go to the metro, what to do, the elderly can never go out alone, but an elderly person can go here, because it is a small place. It is advantageous to have a small place." (A12- Female, 65 years old)

The most frequently mentioned positive aspects of living in Mardin are that it reflects a small and calm lifestyle. The fact that the chaos, insecurity and pollution (air, water, noise, soil, etc.) felt in big cities are minimized in Mardin has led the participants to have a positive perception of living in Mardin. Similar to these findings, Çalışkan and Hisar (2024) found that elderly individuals living in small cities had higher life satisfaction and perceived their environment to be safer. On the other hand, Yılmaz et al. (2023) compared the social participation of elderly individuals in rural and urban areas and found that social participation was higher in urban areas. The fact that social participation, which is one of the determinants of quality of life and active aging, is higher in urban areas reveals the deficiencies of the small city life conveyed by the participants.

Participants' Views on Neighbourhood Relations in Mardin

Cities constitute common life forms that shape society and individuals such as history, language, religion, culture and geography. Neighbourhood relations can be given as an example as an area where social life is shared the most after the family. Although this situation has lost its effect in big cities, many of the participants stated that the neighbourhood culture continues in Mardin and this is reflected in their social relations and makes them feel good.

"Look, how many nationalities can work and live in the same place at the same time? Look, on my street there are Assyrians, Arabs, Kurds, Yazidis, they all respect each other." (A9- Male, 66 years old)

"Our neighbourly relations are very good. When someone gets sick, they come running, and the same way, when we have a death, they run to us for everything. I mean, they are like neighbours and relatives here." (A15- Female, 65 years old)

Participants emphasized that neighborly relations, which are one of the manifestations of the traditional way of life, create a culture of helping each other, create a sense of common bond, and as a result, a relationship network based on respect is formed between individuals. Based on these statements, neighborhood relations support not only the relationship between individuals but also social integration. Similar results were found in the study conducted by Ayşe Güç (2018) in Mardin. In Güç's study, ethnographic data showed that fictitious forms of kinship between different ethnic and religious groups, such as "milk brotherhood" and "kirvelik", elevate neighborly relations to the level of kinship, and that this situation strengthens mutual assistance and social solidarity.

Discussion

In this research, the factors affecting the quality of life of individuals over the age of 65 working in the field of handicrafts were examined under the titles of quality of life, the power of art and living in Mardin, which emerged as a result of the participants' statements and literature review, and these titles were examined under sub-findings such as active old age, religious belief, economic problems, health problems, leisure time activities, the power of art, love of profession, transferring the image cultural heritage to generations in society, the value of production, professional difficulties, living in Mardin neighbourhood relations, transportation problems, sense of belonging. When the universal approach to quality of life is analysed through Maslow's hierarchy of needs, it is stated that the individual's

personality is formed in growth motives and inadequacies. While the individual's self-realisation and loving without expecting anything in return constitute the need for growth, basic needs such as hunger and thirst come to the fore at the point of inadequacy. Maslow created a hierarchy by dividing these two needs into five classes. Physiological, safety, social, respect and love, and self-actualization needs are listed one after the other, indicating the level of an individual's quality of life (Burger, 2006, p. 429). When Maslow's hierarchy of needs is evaluated in the context of the elderly, it can be stated that the elderly who complete each step completely can lead a quality life with the satisfaction they get from life. In this context, it can be said that handicrafts produced with the concern of making a living are also effective in the satisfaction of the steps such as physiological, social, respect and self-realisation in Maslow's hierarchy of needs. Some participants associated quality of life with the concept of satisfaction with life. The etymological origin of the concept of satisfaction means realising and doing enough in Latin. Life satisfaction corresponds to the degree of positivity obtained by evaluating the quality of life as a whole (Ateşoğlu & Güz, 2018, p. 11). On the other hand, looking at the economic indicators, it was observed that the low socio-economic status of the participants negatively affected their perceptions of quality of life. In a study (Huisman et al., 2003), it was concluded that being in a low socioeconomic position is associated with poor physical functions and physical inadequacies. Socio-economic variables influence physical factors and are associated with psychosocial, behavioural and biomedical factors. For example, biomedical problems such as cardiovascular, diabetes and stroke are associated with negative functional outcomes and are also associated with low socioeconomic status.

It was observed that the concept of active ageing was prominent in the participants' perceptions of quality of life. For the state of being productive, the developmental subject of the aging process, which is in the seventh place of Erikson's lifelong personality development theory, can be given as an example. Productivity brings about a sense of responsibility to "establish and guide the next generation". Cultural demands and intrinsic desires are therefore interlinked. Thus, the state of being productive is a situation in which society benefits, but it also helps the intrinsic desires of motivational origin to turn towards potentials and resources that transcend the self, such as "the need to be needed" and "symbolic immortal" (Kruse & Schmitt, 2017, p. 623). On the other hand, it can be said that maintaining the functionality of the participants reduces the risk of depression and delays psychological aging. In the researches conducted, it has been observed that the brain functions of elderly individuals who are active in the field of handicrafts increase and the level of depression decreases, as well as contributing positively to their cognitive characteristics (Park et al., 2019, p. 1657; Karatay & Akkuş, 2011, p. 39). At this point, it is noteworthy that the basic idea of activity theory (activity theory) is that old age can be prevented from being seen as a problematic period and can remain active as a source of solution to problems. According to many participants, active aging prevents the individual from getting out of hand, and the understanding that "working iron does not rust" is dominant. Chiao et al. (2011), in an eighteen-year longitudinal study conducted in Taiwan, found that depressive symptoms were less common in older individuals with high social participation (Chiao et al., 2011). Similar findings can also be seen in Ülgen's (2012) thesis study titled "Investigation of Factors Affecting Social Participation in Elderly People Living at Home". It was revealed that the activity experiences of elderly individuals add meaning to their lives and provide support to physical and mental processes (Ülgen, 2012).

From this point of view, it can be said that the activity theory is associated with the results of this study and supports the results, but the diversity of the handicrafts in the study group (stone embroidery, saddlery, coppersmithing, etc.) led to the conclusion that the difficulties in this field also differ. Therefore, it was seen that all kinds of being active mentioned in the activity theory did not show a positive approach for some occupational groups that require physical strength (hot blacksmithing, saddlery, etc.). Environmental conditions and being healthy affect the state of being active and are not considered independently. Being active in the field of handicrafts has caused occupational diseases by revealing certain health problems in occupational departments that require strength and power. Therefore, constantly emphasizing the concept of active aging in the study and highlighting the positive aspects makes it compulsory not to ignore the conditions that reduce the quality of life of elderly individuals. For this reason, it can be said that it may be healthier to focus only on the positive and

feasible points of this concept at points where the state of being constantly productive, which the concept of active aging evokes, conflicts with quality of life. On the other hand, accepting active aging as the absolute truth may lead to the emergence of the oppressive and imposing aspect of being constantly productive.

After the concept of active ageing in maintaining the quality of life, findings on health, economy and spirituality stand out. A few of the participants had diseases such as chronic blood pressure and diabetes. Chronic diseases interfere with individuals' life skills and may cause disruption of daily routines. In a study conducted in Brazil in 2009 with 920 participants, it was found that individuals with chronic diseases had a lower quality of life than individuals without chronic diseases (Azevedo et al., 2013). Depending on the field they are in, deficiency in the eyes, COPD, skin problems, physiological deformations and damage to the vocal cords emerged as occupational diseases. If we consider the working conditions of A4, a hot blacksmith, the difficulties of his working conditions can be exemplified by the fact that he suffered vision loss and COPD as a result of constant exposure to intense coal and heat. Similarly, although A1, who is a master in the field of saddlery, has never smoked throughout his life and pays attention to a healthy diet, his frequent exposure to dust in working conditions caused a mass to form on his vocal cords and he received a serious treatment for this, which constituted the main problem in the life of the elderly individual. This problem experienced by A1 revealed some difficulties in socialization and self-expression rather than physical disability. In this way, it was seen that the problems in physiological functions exceeded individuality and created difficulties in social roles and relationships. Occupational diseases that arise as a result of the risks encountered in working conditions have adversely affected the quality of life of the participants. In the study prepared by Li et al. (2015), it was determined that there was a serious decrease in the quality of life of individuals suffering from occupational diseases.

Mental and psychological losses that occur in the last stage of human life cause the elderly to approach the fear of death and cause a decrease in their quality of life by permeating their mental and emotional worlds. At this point, the factor of religious belief comes into play in coping with the fear of death by hoping for the existence of regretted behaviours and emotions in the past and the possibility of their forgiveness (Kalınkara, 2011, p. 254). Akbolat (2014, p. 61), as cited in Çelik (2014, p. 61), stated in his study that activities related to religious belief serve as a buffer to cope with mental crises and stressful situations. In addition, it was stated that it helps to create the need for trust and fill the emotional gap. According to the results of the study conducted by Akbolat (2014), it can be said that the participants' perspectives on religious belief support each other.

Economic problems are another factor affecting quality of life. In this study, it was observed that the level of economic welfare is determinant in health, social and production relations. In Marmot's study (2005), the findings of this study are supported by the fact that elderly individuals with low income exhibit limited social participation, cannot benefit from health services sufficiently, and have weakened independent living skills. Similarly, it is stated that economic inadequacies limit individuals' participation in daily life activities and this has negative effects on both physical and mental health (WHO, 2015). According to these findings, it can be said that economic conditions are one of the main factors limiting the mobility and social-activity levels of the participants.

Another theme of this study, the power of art, is directed towards the outputs obtained in return for being active in the field of handicrafts. Actively working in any field of art allows the individual to discharge by reflecting his/her inner world to the outside. In the design of a peaceful world, the individual creates a form of expression in colour, rhythm, form, pattern and movement in art production at points where words are insufficient. Art in the function of therapy provides support in coping with the changes that occur with age, in adapting and relaxing. In art production, the creative aspect of the elderly individual emerges and prepares the ground for the awakening of many emotions. The richness of life is discovered by harmonising past and present experiences. Thus, being intertwined and integrated with art creates a symbolic safe space and helps the elderly individual to find peace in this space (Stephenson, 2006, p. 24). All participants emphasised that they felt like they were receiving therapy

when they produced handicrafts. Producing something in the field of handicrafts, which is also in demand among employees of many different professions, has been found to be beneficial in combating depression, stress and anxiety in daily life. It can be said that this finding of the study is compatible with Tuna's (2018, p. 4) study titled "Investigation of Quality of Life, Hopelessness and Self-Esteem in Adults Engaged in Artistic Activities" in the literature. Being a master in the field of handicrafts enabled the participants to create a respected identity in the society. Likewise, it was seen that they contributed positively to their social image as an output of making production with the knowledge and skills in the field of handicrafts

The fact that the participants are known and visible in the society and that they are unique in the field they produce contributes to creating a positive self-perception in their self-esteem. On the other hand, while art production provides individual benefit, the transfer of cultural heritage to the next generations, the image created in the society and the training of students capable of benefiting the society provide a sense of duty in maintaining the functioning in the field of employment.

People are emotional and social beings who are in constant contact with the society and environment they live in. Environments that offer the freedom to act in the desired way and be themselves create a sense of belonging in people. Urban space is one of the factors through which the individual gains experience and shapes his/her sense of belonging. The emotional bond formed as a result of the social interaction of the individual with the space constitutes spatial belonging. All information that takes place in memory has a layered appearance at the point of spatial belonging. Historical areas of cities are seen as a keystone in the formation of a sense of belonging . Because the presence of local architectural examples in the regions that have witnessed history are the parts where the traditional lifestyle gains experience (Öztürk & Halaç, 2020, p. 98). In this context, the point that handicraft craftsmen constantly emphasize about life in Mardin is that they feel the presence of historical and traditional life and develop a sense of belonging to the place.

The city of Mardin has a structure in which multiculturalism has emerged in a harmonious manner in the historical past and today. The situation of sharing a common living space by coexisting with different cultural groups in society constitutes multiculturalism. In this respect, the multicultural structural state of society can be considered as a life experience as well as expressing multiculturalism (Keleşoğlu & Yıldız, 2021, p. 34). When multiculturalism is considered through the discipline of social work, it argues that being different is against a socio-culture and thought that leads people to marginalisation. When cultural reality is accepted as a whole of essences, it can be stated that an individual or society that cannot live its essence and is separated from its essence will experience problems of existence by experiencing loss of meaning. Because culture forms the system of values in the individual and provides access to self-consciousness. It is to exist. Existence constitutes personality. Personality points to an existence in itself as a reflection of the expression "I" (Tozlu, 2005). What is essential at the point of expression of differences is that the individual lives his/her existential reality and unique self. It is controversial for an individual who is isolated or forced to be isolated from his/her own culture to reveal his/her existence. Social work struggles with the problems of existence by centring the well-being of the individual. Multiculturalism stands out in this struggle (Keleşoğlu & Yıldız, 2021).

Some basic theories in the field of social work have contributed to the development of the multicultural approach. For example, General Systems Theory (Bertalanffy, 1968) emphasizes that the individual is in constant interaction with his/her environment. Ecological Systems Theory (Bronfenbrenner, 1979) defines the individual's relationship with micro- and macro-level environmental influences such as family, friends and society. These theories support the multicultural approach of social work. The multiculturalist approach does not find it right to evaluate the individual independently from his/her environment. On the contrary, it argues that the individual should be considered together with the social and cultural environment (Lum, 2007). Therefore, the mutual interaction between the individual and his/her environment should be taken into account in social work practices and it should be taken into consideration that this relationship may change over time. According to the multiculturalist

approach, evaluating individuals separately from society or society independently from individuals can lead to segregation and polarization.

When the elderly individual's communication with the environment is based on the ecological system theory, the sense of worthlessness that may occur can be rehabilitated by strengthening communication, strengthening family ties and revealing strengths. Among the solutions sought by the field of social work and interdisciplinary cooperation are factors such as the elderly adapting to the behavioral patterns that emerge with old age, struggling with the risks of poverty, perceiving this period positively, meeting social and health needs, and preserving and transferring experiences. In this study, it is seen that the factors affecting the quality of life of elderly individuals who are actively involved in the production processes of traditional handicrafts stand out under the title of active aging, and economic and health problems that directly affect active aging draw attention. The participants, who constantly emphasised the social and individual outputs of economic problems, stated that solving these problems would create a positive course in their perceptions towards old age in the way of life.

The participants stated that art production positively affected their lifestyle and perception, but they could not get the financial return of the products they produced in the face of alternative options created by modern life. Despite this, many of the participants emphasised that even if they had the opportunity to return to their youth, they would prefer the field of handicrafts again and that this creates an integrative self. On the other hand, the importance of the place of residence and social relations, which is one of the determining factors of quality of life, was among the topics frequently emphasised by the participants. In this context, it is noteworthy that living in Mardin, where traditional lifestyle, architecture and multiculturalism are tried to be preserved, has a good effect on the quality of life of the participants.

Conclusion

The biological, physical, sociological, and psychological problems encountered by older individuals in their life cycle affect their quality of life. At this point, social services can convey the level of an individual's well-being by referring to their quality of life. This study also found that working in the field of handicrafts helps shape the masters' perception and form of life. It was conveyed that factors such as participants' health problems, economic status, religious beliefs, how they spend their free time, and the field of handicrafts they produce (occupational difficulty) affect the determination of their quality of life level. Participants' effective use of their free time, applying the teachings of any religious belief to their lifestyle, neighborly relations, active living, and taking on the responsibility of passing on cultural heritage to future generations had a positive effect on their quality of life. Similarly, participants' ability to care for themselves, not being dependent on anyone, and their high level of religious knowledge had a positive effect on their quality of life. Chronic or occupational illness and transportation problems within the city have been identified as factors negatively affecting quality of life. The diversity of participants' handicraft fields has led to varying physical difficulties and income levels, leaving a decisive impact on quality of life. Factors affecting quality of life are not single determinants but rather dynamic components that interact with each other. Chronic diseases and occupational wear and tear result in a decline in physical capacity among older individuals, which leads to difficulties in handicraft production, a decrease in production volume, and a direct decline in income. The resulting decrease in income limits access to health services, creating a negative impact on biological health. Income level directly affects social participation as it limits transportation options. Transportation problems limit access to health services, social networks, and markets, increasing the risk of economic and social impoverishment among older adults. In this context, social service interventions aimed at supporting quality of life should be addressed within a multidimensional framework. For example, programs that support transportation, such as senior-friendly minibus routes or mobile market applications organized in collaboration with local governments, can increase the economic and social participation of older individuals. Cooperative initiatives, microcredit support,

collective marketing platforms, and the creation of local product certifications for older adults can increase their income, thereby supporting their social and health participation.

In this study, findings related to active aging drew attention in terms of the positive perception of quality of life. Participants' continued work in the field of handicrafts despite the physical changes that occur with aging helps break negative stereotypes associated with old age. The participants' active work in the field of handicrafts ensures the transfer of cultural heritage to subsequent generations. This situation has been seen to create a sense of value in the participants in return for fulfilling their social roles in society. It has also been noted that many participants have a strong sense of faith, which is effective in their production practices and in coping with difficulties in life. It has been revealed that, in addition to physical and mental factors, social, economic, and cultural conditions also greatly affect quality of life and trigger each other. In Mardin province, which hosts a multicultural life, the views that participants can sustain and fulfill their existence are prominent. The experiences of elderly individuals working in the field of handicrafts show that the aging process cannot be reduced to passive withdrawal; on the contrary, production-based participation can enhance the quality of life at the individual and social levels. Consequently, within the context of social service practices, interconnected interventions that simultaneously consider biological, physical, sociological, and psychological dimensions should evolve into policies focused on transportation, healthcare services, economic support, and cultural transmission.

Recommendations

According to the results of this research, recommendations for decision makers, practitioners and future research are as follows:

- In order to improve the quality of life of elderly individuals, necessary support should be provided to solve the problems they face in working life. It can be suggested that free places where handicraft products can be produced using traditional materials should be opened to ensure the contact of elderly and young individuals.
- With the joint cooperation between the Ministry of Family and Social Services and the Ministry of Culture and Tourism, individuals aged 65 and over who are skilled in handicrafts can be given incentives in the field of production. At this point, handicraft production centres can be opened for retired elderly individuals who are interested in handicrafts.
- This research, which is limited to the province of Mardin, can be extended to Turkey in general and to the regions, and studies on individuals aged 65 and over who produce handicrafts specific to each region can be further expanded and qualified studies can be supported.
- The health problems experienced by the participants due to their professions reduce their quality of life. Therefore, health screenings, ergonomic supports and vocational rehabilitation services should be accessible and widespread.
- The level of religious knowledge and relationships with spiritual values positively affected the quality of life of the participants. Therefore, spiritual counseling, religious education or conversation environments should be created for elderly individuals.

Disclosure Statements

1. Declaration of the contribution of the researchers: Declaration of the contribution rate of the researchers: the first author contributed 50%, the second author contributed 50%.

2. Conflict of interest: There is no conflict of interest.

3. Ethics Report: Ethical approval for this study was obtained from the Ethics Committee of Bandırma Onyedi Eylül University on May 16, 2023, with decision number 2023/88.

4. Research Model: Ethics committee permission was obtained since the research article was conducted with fieldwork. No living creatures were harmed in the field study. All data and analyses in the study were conducted by the first author.

5. Disclosure: This study was produced from the first author's master's thesis, completed under the supervision of Assoc. Prof. Fikri KELEŞOĞLU.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Yaşlılık dönemi, insan yaşam döngüsünün doğal evreleri arasında yer alan biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlara sahip olan ve bu çerçevede bütüncül ele alınması gereken bir olgudur. Türk Geriatri Derneği'nin (2022) "Türkiye'de Yaşlılık ve Öne Çıkan Sağlık Sorunları" raporunda belirtildiği üzere, yaşlı birey kavramı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından genellikle 65 yaş ve üzeri, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ise 60 yaş ve üzeri bireyleri kapsayacak biçimde kronolojik ve fizyolojik ölçütlere göre sınıflandırmaktadır ancak bu sınıflandırmalar yaşlılık deneyiminin kültürel, toplumsal ve ekonomik boyutlarını yeterli bir biçimde ortaya koymamaktadır. Yaşlanma süreci evrensel bir biyolojik gerçeklik olmakla birlikte, yaşlılığa yöneltilen anlamlar toplumsal ve kültürel bağlamlarda farklılık göstermektedir. Toplamların tarihsel gelişimi, değer sistemleri, üretim ilişkileri ve sosyal kurumları bu anlam inşasında belirleyici olmaktadır. Örneğin, bazı toplumlarda yaşlılık, bilgelik ve saygınlıkla özdeşleştirilirken; modernleşme ve sanayileşmenin etkisiyle oluşan çağdaş toplumlarda yaşlı bireyler sıklıkla üretkenlikten uzak, bağımlı ya da "toplumsal yük" olarak algılanabilmektedir (Kalınkara, 2016; Danış & Efe, 2016). Bu durum, yaşlılığın yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal değer yargılarının ve normatif kabullerin yansıması olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yaşlılık, yalnızca biyolojik bir yaş aralığı olarak değil, aynı zamanda sosyal bir kimlik ve kültürel bir konum olarak ele alınabilmektedir.

Modern yaşamın getirdiği toplumsal dönüşüm, yaşlı bireylere yönelik algıların giderek olumsuz bir anlayışta şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Günümüzde yaşlılık genellikle; bakıma muhtaç, hasta, güçsüz, cinsiyetsiz, çirkin, bağımlı, yalnız, sosyal ilişkileri zayıf ve değişime kapalı bireylerle özdeşleştirilmektedir. Bu tür kalıplaşmış yargıların medya, popüler kültür ve günlük dil aracılığıyla sürekli yeniden üretilmesi, yaşlı bireylerin bu olumsuz imajları içselleştirmesine ve dolayısıyla toplumsal yaşamdan geri çekilmelerine neden olabilmektedir. Bu olgu, literatürde "yaşlı ayrımcılığı" (ageism) kavramı çerçevesinde tartışılmakta ve yaşlı bireylerin özsaygı, özerklik ve yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkiler yarattığı vurgulanmaktadır. Oysa tarihsel ve felsefi perspektifler, yaşlılığın yalnızca kayıplarla tanımlanamayacağını göstermektedir. Cicero, *De Senectute* adlı eserinde yaşlılığın bir düşüş dönemi olmaktan ziyade, bireyin bilgelik, olgunluk ve içsel doyum kazanabileceği bir yaşam evresi olduğunu belirtmiştir (Danış, 2016, s. 3). Bu yaklaşım, yaşlılığın üretkenlikten tamamen kopmadığını; tersine farklı biçimlerde üretkenlik, katılım ve anlamlılık içerebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda "aktif yaşlanma" kavramı, yaşlılığa ilişkin olumsuz ve indirgemeci algılara karşı geliştirilen önemli bir paradigmayı ortaya koymaktadır. Aktif yaşlanma, bireylerin sağlık, katılım ve güvenlik alanlarındaki fırsatlarını güçlendirerek yaşam kalitelerini artırmayı ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılımlarını desteklemeyi amaçlamaktadır (Erdoğan et al., 2016). Bu kavram, yaşlı bireylerin yalnızca bakıma muhtaç değil, aynı zamanda bilgi, deneyim ve katkı potansiyeline sahip toplumsal aktörler olarak görülmesi gerektiğini vurgulamakta; yaşlanmayı edilgen bir süreç olmaktan çıkarıp, yaşam boyu gelişim perspektifinde yeniden konumlandırmaktadır.

Aktif yaşlanma aynı zamanda bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal kapasitelerini ortaya koyabilecekleri güvenlik, koruma ve destek/ bakım hizmetlerine ulaşabilmeyi kapsamaktadır (WHO, 2023). Aktif yaşlanma aktivite kuramından yola çıkarak bir zemine oturtulmuştur. 1963 yılında Havighurst tarafından geri çekilme kuramına karşı geliştirilen aktivite kuramının savunduğu düşünce, bireylerin eylemlerini sürdürebileceği koşullar, sosyal uyum kapasiteleri, sağlıklı olmaya ilişkin davranış ve tutumları, psikolojik iyilik durumlarının ilerleyen yaşlara kadar koruyup geliştirebilmesidir. (Danış & Efe, 2016, s. 267). Sosyal hizmet uygulamaları kapsamında, yaşlı bireylerin toplumsal kaynaklar hakkında bilgilendirilmesi, ekonomik ve sosyal desteklerin sağlanması ve ihtiyaç durumunda uygun hizmetlerin devreye sokularak olumsuz yaşam koşullarıyla başa çıkmalarına yardımcı olunması

amaçlanmaktadır. Bu hizmetlerin, aktif yaşlanma anlayışı doğrultusunda biçimlendiği söylenebilir (Yağcıoğlu, 2012, s. 37).

Aktivite kuramı, bireyleri birbirinden ayıran temel faktörün yaş olmadığını ileri sürmektedir. Buna karşın aktivite kuramı bireylerin yararlı olma hali, yapmış oldukları etkinlikler ile var olduğunu öne sürmektedir (Tufan, 2016, s. 147). Emeklilik veya dul olma gibi rol kayıplarında yaşanabilecek olumsuz durumlar karşısında telafi edici etkinliklerin olası kayıpların yerine konularak denge oluşturulması sağlanmalıdır. Etkinliği sürdürebilmeyi başaran yaşlı birey yaşamın geri kalanını tatmin edici bir biçimde ilerletebilmektedir. Danimarka’da yapılan araştırmada 90 yaş aralığındaki yaşlılarda içinde bulundukları etkinliklerden kaynaklı demansa ve hafıza kaybına dair bulguların görülmemesi ve buna karşın psikolojik dayanaklarının ve canlılıklarının halen devam ettiği sonucu ortaya koyulmuştur (Şentürk, 2018, s. 124-127).

Sosyal hizmet disiplini insana dair her şeyi merkeze alarak savunucu ve kolaylaştırıcı bir etki yaratıp yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 1997) yaşam kalitesini “kişinin kendi amaçlarına, beklentilerine, standartlarına ve çıkarlarına göre bir kültür ve değer sisteminde kendi yaşamını algılaması” şeklinde açıklamıştır. Bu tanım, yaşam kalitesinin yalnızca kişisel memnuniyet veya ruhsal iyi oluş değil; aynı zamanda a sosyal çevre, kültürel değerler, politik düzenlemeler ve ekonomik koşullar gibi çok boyutlu unsurların etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada, ekolojik sistem kuramı (Bronfenbrenner, 1979) sosyal hizmetin birey ve çevre etkileşimini açıklamada temel bir teorik çerçeve ortaya koymaktadır. Kurama göre birey, mikro (aile, arkadaş çevresi), mezo (komşuluk, yerel topluluklar), ekzo (kurumsal yapı ve sosyal hizmet sistemleri) ve makro (sosyal politikalar, kültürel normlar ve toplumsal değerler) düzeylerde konumlanan çok katmanlı sistemler içinde yer almaktadır. Yaşam kalitesi de bu katmanların birbiriyle olan karşılıklı bağlantı sonucunda şekil almaktadır (Germain & Gitterman, 1996). Bu nedenle, yaşlı bireylerin yaşam kalitesi değerlendirilirken yalnızca bireysel faktörler değil, çevresel ve yapısal koşulların da ele alınması gerekmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, yaşlı bireylerin yaşam kalitesi yalnızca sağlık durumu, psikolojik iyi oluş veya bireysel memnuniyetle sınırlı değildir. Sosyal politikalar, yapısal eşitsizlikler, gelir dağılımı, ulaşım ve bakım hizmetlerine erişim gibi makro düzey değişkenler de yaşlı bireylerin yaşam deneyimini doğrudan şekillendiren unsurlardır (Walker, 2005; Phillipson, 2013). Özellikle sosyal devletin sunduğu destek hizmetlerinin kapsamı ve erişilebilirliği, bireyin sosyal katılımı ve özerkliği üzerinde belirleyici bir etki barındırmaktadır. Dolayısıyla, yaşam kalitesi kavramının sosyal hizmet literatüründe çok boyutlu, eleştirel ve yapısal bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, yalnızca bireysel refahı değil aynı zamanda toplumsal refahı da güçlendirmeyi amaçlar. Bu bağlamda sosyal hizmet disiplini, yaşam kalitesini artırmayı insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik ilkeleriyle bütünleştirerek birey-çevre dengesini korumayı hedeflemelidir (IFSW, 2014).

Yaşlılık dönemine yönelik bakış açısı yaşlı bireyin yaşamındaki nesnel unsurlara ve bu unsurların öznel bakış açısına bağlı olarak şekil almaktadır. Bourdieu, bireyin bulunduğu sosyal sınıfın yansıması olan gelir durumu, meslek, tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzı gibi unsurlarla sosyalizasyon sürecinin oluştuğunu ifade etmektedir. Sınıf diğer yönden duruş, gülme, yürüme ve konuşma şekilleriyle de ilişkilidir. Sosyalizasyon sürecinde sınıfa yönelik tüm öğrenimler kültürel sermayeyi meydana getirmektedir. Sosyalizasyon sürecinin sonunda meydana gelen kültürel sermayenin farklılığı yaşlı bireyin yaşam kalitesinin algılanmasında bireysel ve toplumsal etki taşımaktadır. Bu bağlamda yaşam kalitesi ve sosyalizasyon süreci arasında doğrusal bir ilişki yer aldığı söylenebilir (Baran, 2008, s. 95).

Yaşlı bireylerin yaşam kalitesi yalnızca sağlık durumlarıyla sınırlı olmamakla birlikte sosyal ilişkiler, ekonomik koşullar, psikolojik iyi oluş ve toplumsal katılım gibi birçok unsurun etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir kavramdır. Bu alanda yapılan çalışmalar, yaşlılık sürecinin bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğini ve hangi unsurların yaşam kalitesini belirlediğini anlamaya yönelik önemli veriler sunmaktadır. Farquhar (1995), İngiltere’nin Güneydoğu bölgesinde iki farklı yaşam tarzının sürdüğü bir bölgede gerçekleştirdiği araştırmasında, 65 yaş ve üzeri bireylerle derinlemesine görüşmeler yaparak yaşam kalitesinin onlar için ne ifade ettiğini ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda, bireylerin yaşamlarına dair öznel değerlendirmelerine rağmen; aile ilişkileri, sosyal bağlar, hareketlilik ve

yeterlilik düzeyi, maddi imkânlar, sağlık durumu, günlük aktiviteler ve genel mutluluk gibi ortak noktalarda buluştukları gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Bowling ve arkadaşları, (2003) de İngiltere genelinde 999 yaşlı bireyle yürüttükleri çalışmada, yaşlıların yaşam kalitesiyle ilgili tanımlarını ve önceliklerini incelemiştir. Katılımcılar, yaşam kalitesini belirleyen en temel unsur olarak iyi sosyal ilişkileri belirtmiş; bunu sağlık, psikolojik iyi oluş, maddi refah ve günlük etkinlikler gibi faktörler izlemiştir. Her iki çalışma da, yaşlılık döneminde yaşam kalitesinin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve bireylerin bu dönemde yalnızca fiziksel değil, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının da karşılanması önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak geliştirilecek yaşam kalitesi modellerinin; dinamik, bütüncül ve birey merkezli bir yapıda olması gerektiği ortaya konmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin “World Population Prospects 2022” raporunda 2022 yılında toplam nüfus içindeki 65 yaş ve üzeri bireylerin oranının %10 seviyesinde olduğu 2030’da %12 ve 2050’de %16’ya ulaşacağı tahmin edilmektedir (UN, 2022). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu verilerine göre ise dünya genelinde 1974–2024 yılları arasında 65 yaş ve üzeri nüfus oranı %5,5’ten %10,3’e yükselmiştir (UNFPA, 2024). Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı 2019 yılında %9,1 düzeyindeyken, 2024 yılı itibarıyla %10,6’ya yükselmiştir. Demografik verilere dayanan nüfus projeksiyonları, önümüzdeki yıllarda bu oranın artmaya devam edeceğini öngörmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2025). Hem Türkiye’de hem de dünya genelinde nüfusun hızla yaşlanması, özellikle sosyal ve sağlık hizmetleri alanında ciddi yük oluşturacağı öngörülmektedir. Bundan ötürü aktif yaşlanma, yaşam kalitesi ve başarılı yaşlanma gibi konular günden güne önem kazanmaktadır. Yaşlı bireylerin karşılaşılabilecekleri sorunların azaltılması veya yaşanmaması için üretim faaliyetlerinde yer almaları gerekmektedir. Geleneksel el sanatları da bu amaç için uygun faaliyetlerdendir (Erdoğan et al., 2016, s. 341). Doğu toplumlarında ve özelde Türkiye’de “kültür aktarıcısı” olarak görülen 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin turizm sektöründeki payı önemlidir. Mardin, geleneksel yaşam tarzının halen devam ettiği ve bu yaşam tarzında yaşlı bireylerin tüketim çemberinin dışına çıkarak üretim faaliyetlerinde de söz sahibi olduğu bir kenttir. Geleneksel yaşam pratiklerinin görünür yüzü olan, kentin turizmini oluşturan ve geçmişten günümüze kadar gelen kullanıldığı renge, tasarıma ve motife göre bir anlam oluşturan, sözsüz iletişimin görünür yüzü olan geleneksel el sanatlarının üretiminde 65 yaş üstü bireylerin varlığı dikkat çekmektedir (Yeşilmen, 2017, s. 43). Bu çalışmanın yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin kültür, sanat ve üretim ilişkisi bağlamında ele alınması ve bunun Mardin özelinde, geleneksel el sanatları alanında çalışan 65 yaş ve üzerindeki bireyler üzerinden değerlendirilmesi diğer çalışmalardan ayırıcı nokta olarak yer almaktadır. Bu nedenle, çokkültürlü yapısı ve turizm potansiyeliyle dikkat çeken Mardin ili araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Çalışmanın temel amacı, sanat faaliyetlerini yaşam biçimi haline getirmiş olan yaşlı el sanatları ustalarının yaşam kalitesini sosyal hizmet bağlamında incelemektir.

Araştırma Soruları

El sanatlarını yaşam biçimi hâline getiren Mardin’de yaşayan yaşlı bireylerin yaşam deneyimleri, yaşlılık algıları ve bu süreçte sanatın bireysel, sosyal ve kültürel yaşama etkileri nasıl ortaya çıkmaktadır? Bu ana araştırma sorusunu derinlemesine yanıtlayabilmek amacıyla, yaşlı bireylerin yaşam biçimlerinden kente ilişkin deneyimlerine, yaşam kalitesi algılarından el sanatlarına yönelik değerlendirmelerine kadar uzanan çok yönlü bir çerçevede aşağıdaki sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

1) El sanatları ustaları bireylerin yaşlılık ve yaşam kalitesi kavramına ilişkin algıları ve tutumları nasıl şekillenmektedir?

2) Katılımcıların yaşadıkları çevreye, özellikle Mardin’in kültürel ve sosyal dokusuna yönelik duygusal ve kültürel değerlendirmeleri nasıldır?

3) El sanatları üretiminin bireysel yaşamlarına, sosyal rollerine ve toplumsal konumlarına etkileri nelerdir?

4) Sanatın iyileştirici ve geliştirici yönleri, katılımcıların yaşamlarında nasıl görünür hâle gelmektedir?

Bu sorular aracılığıyla, el sanatlarını yaşam biçimi haline getirmiş yaşlı bireylerin sanatsal üretimle kurdukları ilişkinin onların yaşam kalitesi, toplumsal rolleri, üretkenlik duyguları ve yaşlılık algıları üzerindeki etkisi derinlemesine incelenmektedir. Aynı zamanda Mardin'in çokkültürlü sosyal yapısının ve kent dinamiklerinin bu bireylerin yaşam deneyimlerine nasıl yansıdığı, sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmektedir. Sanatın iyileştirici, bağlayıcı ve anlamlandırıcı yönleri bağlamında, yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmet desteklerinin niteliği ve kapsamı da analiz edilmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde tematik bir desen kullanılarak nitel araştırma metodolojisine dayanmaktadır. Nitel araştırmada kullanılan teknikler, insanların günlük yaşamlarındaki olayları anlamlandırmalarına ve araştırmacıların da kendi anlayışlarını ve başkalarının kavramlarını araştırıp paylaşmalarına imkan tanımaktadır (Berg & Lune, 2015, s. 25). Deneyimlerin anlaşılması ve belirli bir olgu çerçevesinde incelenmesi bu yaklaşımı çağırıştırır. Tematik analiz, nitel verilerde tekrar eden temaları belirlemeye, analiz etmeye ve raporlamaya yönelik sistematik bir yaklaşımdır (Braun & Clarke, 2006). Tematik analizin tercih edilmesinin nedeni, verileri betimleyici anlatının ötesine taşımak ve katılımcıların söylemlerinin altında yatan anlamları ortaya çıkarmaktır. Bu şekilde, sosyal olgular katılımcının deneyimleri üzerinden anlamlandırılarak derinlemesine bağlamsal veriler ortaya koyulur. Çalışmada sağlıklı bir sonuca varabilmek için veri toplama işlemi olarak literatür taraması ve mülakat\ görüşme ile gözlem teknikleri kullanılmıştır. Mülakat, kaynak kişi ile mülakatçı arasında gerçekleşerek kaynak kişinin ilgi, görüş, tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmaktadır (Balcı, 2010, s. 164). Yarı yapılandırılmış gözlem tekniği için hazırlanan sorular kaynak kişiye sorularak elde edilen bulgular betimlenerek belirli temalar halinde ele alınmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma grubunu, Mardin ilinin Artuklu ve Midyat ilçelerinde el sanatları alanında faaliyet gösteren 65 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Araştırma bölgesi olarak Artuklu ve Midyat ilçelerinin tercih edilmesinde, bu yörelerin yaşlı bireylerin geleneksel yaşam biçimlerini sürdürebildikleri ve üretim süreçlerinde aktif rol alabildikleri sosyo-kültürel özellikleri belirleyici olmuştur. Araştırmadaki katılımcılar 3'ü kadın 13'ü erkek 16 bireyle sınırlandırılmıştır. Nitel araştırmalarda evrene genelleme kaygısı olmadığından asıl amaç daha çok derinlikli görüşmeler yapılarak detaylı veri toplanmasıdır. Bu nedenle büyük gruplar yerine araştırmanın amacına yönelik detaylı veriyi sunabilecek çalışma grubunun belirlenmesi öncelikli olmaktadır (Baltacı, 2018, s. 237). Araştırma için yapılan tüm görüşmeler ustaların atölyelerinde ya da dükkanlarında yapılmıştır. Araştırmaya katılım noktasında cinsiyet eşitliğine önem verilmeye çalışılmıştır fakat yaş ve el sanatları alanında aktif üretim yapma gibi sınırlardan ötürü eşitlik sağlanılamamıştır. Bu durum araştırmada herhangi bir sorun teşkil etmemiştir. Katılımcıları belirtmek için isimleri yerine A harfi ile "A1, A2, A3..." kodlama yapılmıştır.

Araştırma Verilerinin Analizi

Elde edilen bulgular gözlem, görüşme notları ve ses kayıtları üzerinden betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Ses kayıtları çevrimiçi yazılım ile Word dosyasına yazıya geçirilmiştir. Bilgiler deşifre edilerek görüşme notlarıyla birleştirilmiştir. Sonraki aşamada tüm notlar bütünleştirilerek MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. Diyalog halinde oluşturulan bulgular birçok defa okunarak araştırmanın içeriğine göre kodlamalar oluşturulmuştur. Alanyazın araştırmasındaki kavramsal çerçeve ve bulgular sonucu ortaya çıkan yeni kodlarla kod bulutu oluşturulmuştur. Kodlama sürecinin dinamik olmasından ötürü analiz esnasında yeni kodlar ve kategoriler oluşturulmuştur. Ayrıca araştırma içeriğini doğrudan yansıtmayan, gerekli görülmeyen kodlar ve kategoriler dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliliği

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem oluşturulmuştur. Nitel çalışmalarda örneklem büyüklüğü araştırmanın amacına bağlı olarak hangi kısımların fayda sağlayacağı ve eldeki kaynaklarla neler yapılabilir gibi sorulara cevap oluşturması açısından tercih edilmektedir (Patton, 1990). Bu noktada eldeki verilerin doygunluğa erişmesi örneklem büyüklüğünü belirlemektedir. Çalışmanın çerçevesini sunmak ve ortaya koyulacak bulgular için görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmacı, görüşme formunu Mardin’de yaptığı bireysel gözlemler, yaşam deneyimleri ve literatür yardımıyla hazırlamıştır. Diğer taraftan çalışmanın geçerlik ve güvenilirlik bölümlerinin sağlanması adına yaşlılık alanındaki uzman kişilerden görüşme formunda yer alan sorular için öneriler alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler karşısında sorularda gerekli görülen yerler düzeltilerek görüşme formu son halini almıştır. Nitel araştırmada araştırmacının tarafsız bir şekilde olguyu gözlemleyerek rapor tutması gerekir. Bu noktada araştırmacı, katılımcı ve araştırmayı değerlendiren hakemin görüşleri mutlak surette doğruluk yapısını oluşturabilir (Creswell & Miller, 2000, p. 126). Katılımcıların kendi rızalarıyla hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın araştırmaya gönüllü bir şekilde katıldıklarına dair bir Gönüllü Olur Formu hazırlanmıştır. Görüşmenin olacağı fiziki mekân araştırmanın önemli bir noktasını oluşturmaktadır. Zira yaşlı bireylerin kendilerini güvende ve rahat hissetmeleri dikkate alınarak kendi dükkân ya da atölyelerinde sanatlarını icra ederken sorulan sorulara baskı altında olmadan yanıtlamaları çalışmanın özgünlüğünü yansıtmaktadır.

Araştırma Grubu

El sanatları alanında çalışan 65- 70 yaş aralığındaki bireyler araştırma grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların el sanatları alanındaki çalışma şartları ve süreleri birbirinden farklıdır. Katılımcıların emekli maaşı ve el sanatlarından elde ettikleri gelir büyük çoğunluğunun aylık gelirini oluşturmaktadır. Katılımcılara yönelik demografik bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 1. El Sanatları Alanında Çalışan Ustaların Sosyodemografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Düzeyi	Aylık Gelir (TL)	Uğraştığı El Sanatları
A1	Erkek	71	Evli	İlkokul	7.500	Semercilik
A2	Erkek	69	Evli	İlkokul	7.500	Bakırcılık
A3	Erkek	68	Evli	Lise	7.500	Ahşap Sanatı
A4	Erkek	65	Evli	İlkokul	7.000	Sıcak Demircilik
A5	Erkek	67	Evli	İlkokul	7.500	Bakırcılık
A6	Erkek	75	Evli	İlkokul	7.500	Ahşap Sanatı
A7	Erkek	65	Evli	Ön lisans	9.288	Sedef Kakma
A8	Erkek	66	Evli	İlkokul	7.500	Bakırcılık, Cam Altı Boyama
A9	Erkek	66	Evli	Ortaokul	7.500	Ahşap Sanatı
A10	Kadın	65	Evli	İlkokul	7.500	Telkâri
A11	Erkek	66	Evli	İlkokul	7.500	Semercilik
A12	Kadın	65	Evli	Lise	7.500	Kumaş Baskı
A13	Erkek	82	Evli	İlkokul	7.500	Bakırcılık
A14	Erkek	65	Evli	İlkokul	7.500	Telkâri
A15	Kadın	65	Evli	Lise	7.500	Dokuma Sanatı
A16	Erkek	77	Evli	İlkokul	7.500	Taş İşlemeciliği

Bulgular

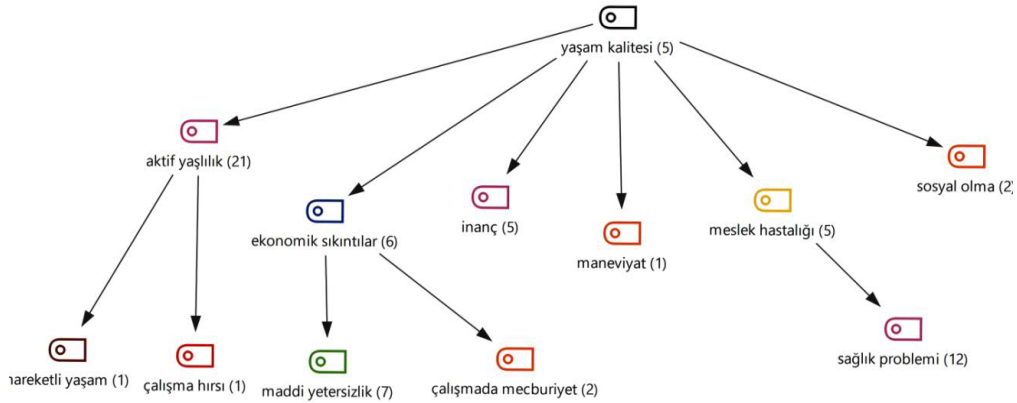
Bu çalışmanın araştırma sürecinde el sanatları alanında çalışan 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin yaşam kalitesine, sanatın gücüne ve Mardin’de yaşama yönelik öngörüler, algıları ve deneyimlerine dair sorulara yanıtlar alınmıştır.

Şekil 1. Tema ve Alt Temalar

1. Katılımcıların Yaşam Kalitesine Dair Görüşleri

Bu çalışmada yaşlı bireylerin yaşam kalitesine yönelik bakış açıları sağlık, ekonomi, aile, aktif yaşam ve zihinsel iyilik hali temelinde ele alınmıştır. Buradan yola çıkarak yaşam kalitesi aktif yaşlılık, ekonomik problemler, dini inanç, sağlık problemleri ve serbest zaman etkinlikleri adlı başlıklar altında incelenmiştir.

Şekil 1.1. Yaşam Kalitesine Yönelik Yaratıcı Kodlama

“Yaşamın kalitesi çok fazla yemek midir veya çok fazla giyinmek midir? Çok fazla gezmek midir? Yani bana göre kaliteli yaşam beyinde olması gerekir ne kadar memnun kaldığınla alakalı. Yani benim üstüm başım yırtık olmasın yetiyor bana. Marka meraklısı değilim.” (A3- Erkek, 68 yaşında)

“Ekonomik açıdan bakmak gerekiyor. 10.000 lira maaş var diyelim biliyorsun işte gerektiği gibi beslenmediğin zaman sonradan beli ağrıyor sonradan dizleri ağrıyor insanın. Sonra bilmem işte vitamin eksikliğinden dolayı hafızada gerileme alıyor. Yani bir insana yaşlıya saygıyı konuşacaksan ilk önce insanların beslenmesine yardımcı olmamız lazım. Bunların hepsi yaşam kalitemizin etkenidir.” (A7- Erkek, 65 yaşında)

A3, yaşam kalitesini yaşam memnuniyeti bağlamında ele almıştır. Yaşama yönelik bakış açısı katılımcının kaliteli bir yaşam sürdürdüğüne dair algısını şekillendirmiştir. Bu yaklaşım, bireyin öznel iyi oluşunu yaşam kalitesinin asıl belirleyicisi olarak gören kuramsal çerçevelerle bağlantılıdır. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHOQOL Group, 1998) yaşam kalitesini bireyin kendi yaşam şartlarına yönelik algısı olarak tanımlaması ve Diener ve arkadaşları, (1985) hazırladıkları Yaşam Doyumu Ölçeği gibi çalışmalar, yaşam memnuniyetine yönelik bu alanda dikkat çeken çalışmalar arasında yer almaktadır. A7, yaşam kalitesinin hangi düzeyde olduğunu anlamak için ekonomik refah seviyesine bakmanın yeterli olduğunu ifade etmiştir. A7'nin yaşam kalitesini ekonomik refah seviyesine göre değerlendirmesi nesnel göstergelere dayalı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım Amartya Sen'in (1999) "gelişim olarak özgürlük" kuramı ile bağdaşmaktadır. İlgili kurama göre bireyin yaşam fırsatlarını zenginleştirmesinde ekonomik koşullar öne çıkmaktadır. Öte taraftan OECD'nin (2011) yaşam kalitesini ölçmek için geliştirdiği göstergeler setinde gelir düzeyinin temel bir bileşen olarak ele alınması da bu bakış açısını desteklemektedir. Buradan hareketle yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde ekonomik refah düzeyi belirleyici bir etkidir. Nitekim maddi yaşam koşulları, bireylerin öznel iyi oluşları üzerinde de etkili olmaktadır.

Aktif Yaşlılığa Dair Bulgular

“Kesinlikle her insan, sadece bu alanda değil farklı alanlarda da üretim yapmalı bu yaşam kalitesini arttırdığı kadar bütün çevreye de katkı veriyor. O yüzden üretim şart, tarım da olur, işte sanayi de olur, takı da, dikim de olur. Her şeyde de her zaman üretim olması gereken bir şey.” (A14- Erkek, 65 yaşında)

“Gücüm yetene kadar, ölene kadar çalışırım. Allah ne zaman kısmet verirse. Oğlum çocuklar kabul etmiyor, baba çalışma biz sana ihtiyacın olan parayı veririz diyorlar asla kabul etmiyorum. Ben kendime çalışıyorum. Emeğimle kazandığım 100 lira çocuklarımın vereceği 1000 liradan kıymetlidir benim için çünkü alın terim var içinde. Allah diyor ki mücahit... çalışan ile çalışmayan, emek vermeyen bir değildir. O yüzden çalışmak iyidir.” (A13- Erkek, 82 yaşında)

“Bir atasözümüz var çalışan demir pas tutmaz derler. Yani şimdi hiçbir iş yapmazsan evde oturursan o vücuttaki organların gitgide kendini kaybediyor. Yani organların artık iş görmez hale geliyor. Çünkü hareket yok. Yani sürekli tüm organlarının çalışması lazım. Bunu sürekli hareketli tutmazsan eğer bir gün ciğerin ağrır bir gün başın ağrır, bir gün miden ağrır yani her gün arıza verirsin. Çünkü vücut hareket etmiyor.” (A9- Erkek, 66 yaşında)

Katılımcılar aktif yaşlanma kavramını yaşamlarına yansıttıklarında değerli ve işe yarama hissiyatını yakaladıklarını vurgulamışlardır. Aktif olmanın yaşamda işlev gören bedenin körelmesini engelleyerek yaşamda sürekliliği sağladığı ifade edilmiştir. Bu ifadelerle aktif olmanın yaşam kalitesini arttırmadaki önemi vurgulanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2002), aktif yaşlanma tanımı “bireylerin yaşlandıkça fiziksel, sosyal ve zihinsel kapasitelerini en üst düzeyde sürdürebilmeleri” olarak ifade edilmiştir. Bu tanıma göre yaşlı bireylerin üretken faaliyetlerde bulunmaları hem psikososyal hem de fizyolojik iyilik hallerine katkı sunmaktadır. A13 ve 14'ün ifadesinde çalışmanın öz saygı ve anlam arayışını ortaya koyduğunu vurgulması Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramındaki “üretkenliğe karşı durgunluk” evresini yansıtmaktadır. Bu evrede bireylerin yaşlılık döneminde üretken olmaları yaşamın anlamlı kılınması açısından kritik önem taşımaktadır (Erikson, 1963). A9'un ifadesinde ise fizisel hareketliliğin beden sağlığına olumlu etki ettiği görüşü hakimdir. Katılımcıların görüşleri düzenli aktivitenin yaşlılık döneminde işlevselliği sürdürme ve psikolojik iyilik halini artırma yönündeki çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir (Nelson ve arkadaşları, 2007; WHO, 2010). Benzer olarak Çiçek ve arkadaşlarının (2021) Giresun'da 15 yaşlı bireyin komşuluk ilişkileri, el becerileri ve akıllı telefon kullanımı gibi aktif yaşlanma unsurlarını nasıl deneyimlediğine yönelik nitel çalışması örnek verilebilir. Elde edilen bulgularda aktif yaşlanmanın sosyal katılım, üretkenlik ve bireysel işlevsellik gibi faktörlerin önemine vurgu yapılmıştır.

Katılımcıların Dini İnanca Dair Bulguları

Yaşama yönelik bakış açısı yaşam kalitesini etkilemektedir. Dini inanç olgusu yaşamı anlamlı görmede etkili olmaktadır. Katılımcıların temel motivasyonları dini inançlarının gereksinimlerini yerine getirerek yaşama anlam katma ve yaratıcıya karşı gereken ödevleri yaparak öz disiplini gerçekleştirmektir. Katılımcıların dini inancın kendilerini mutlu ettiği ve depresif duygu durumunu en aza indirdiğine dair görüşleri şu şekildedir:

“Davut Aleyhisselam demirciydi demiri elinde eritirdi sabırla, yani sabırlı insanlar istediğine nail olur. Bizim sanatımıza yatkın ya demirlerle böyle uğraşmak benziyor. Eğer Allah'ın yolunda doğru olursan demir bile sana itaat eder. Yani iyidir, çalışmak güzeldir. Para için de olmasa yani üretiyorsun meditasyon mu ne diyorlar moda olmuş o oluyor işte.” (A8- Erkek, 66 yaşında)

“Valla ben ibadetlerimi oturarak bile yapan bir insanım inancım bunu emrediyorsa yaparım. 2 tane 4 tane yetim yetiştirmişim. Kiminin babası ölmüş, kimi bırakmış boşanmış... Şimdiye kadar bir kuruş almamışım, bunlara dağıtıyorum. Şimdi baston yapacağım yüz kâğıt gider yarısını dağıtırım rızık paylaşınca bereketlenir. İnsan olduğumu vicdanım rahat başımı yastığa koyuyorum.” (A6- Erkek, 75 yaşında)

“Maneviyata düşkün bir insanım, ben bir insanın maneviyatsız olamayacağını düşünen bir insanım. Yaradan'ın kudretine sığınan bir insanım. İnanç olmasa hayvandan bir farkımız olmaz.” (A3- Erkek, 68 yaşında)

Katılımcıların belli bir dini inanca bağlı olması yaşamda karşılaşılabilecek her türlü etkiye karşı savunma duvarı gördüğü söylenebilir. Katılımcılar için inanç, yaşamla bir bütün olarak görülmüştür. Katılımcılar için bu bütün parçalanamaz ve bölünemez minvalinde bir yaklaşımdır. Koenig ve arkadaşları, (2001) yapmış oldukları meta-analiz çalışmasında dini inancın depresyonu azalttığı, anlamlılık hissinin pekiştirdiği ve sosyal destek mekanizmalarını güçlendirdiğine yönelik elde edilen bulgular yaşlı bireylerin psikolojik iyilik halini artırdığı görülmüştür. Benzer şekilde Krause (2003) tarafından Amerika'da yaşlı bireylerle yürütülen çalışmada, düzenli dini pratiklerin yalnızlık duygusunu azalttığı, özsaygıyı artırdığı ve yaşam doyumunu olumlu yönde etkilediği ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak dini inanç katılımcıların içsel dünyasına etki etmekle birlikte üretim süreçleri ve toplumsal ilişkiler konusunda da bir anlam dünyası yarattığı görülmektedir.

Katılımcıların Ekonomik Problemlerine Dair Bulgular

Mevcut gelir düzeyinin temel ihtiyaçların karşılanması yanında sağlık, sosyalleşme ve üretim gibi ekonomik durumla birebir bağlantılı olduğu ve aynı zamanda katılımcıların bakış açılarını da şekillendirdiği şu şekilde ifade edilmiştir.

Benim şu anki ekonomik gelirim yaşantımı, sosyalliğimi hayata bakış açımı belirliyor. Ben gümüş öğretmeniyim, Telkari ustasıyım ama şimdi onu da yapamıyoruz. Artık bu pahalılıktan malzemeler çok pahalı gümüş, çok pahalı. Her şey gerçekten paradan geçiyor anlatabiliyor muyum?” (A10- Kadın, 65 yaşında)

“Her şey pahalı eskiden bakırın kilosu 50 TL idi şimdi 350 TL olmuş. Bir de üstüne emek veriyorum, işliyorum yani hem maddi olarak hem fiziksel olarak zorlanıyorum. Bu da hevesimizi kırıyor bazen.” (A5- Erkek, 67 yaşında)

“Senin sağlıklı yaşayabilmen için sağlıklı gereken vitaminleri alabilmen için 30.000 TL alman gerekiyor. Bu maaşı da alamadığımıza göre böyle hayat kaliteli yaşanır mı?” (A7- Erkek, 65 yaşında)

“Maaşın sana yetmiyor, ne yapacaksın? İçine atacaksın ahır çekeceksin, üzüleceksin psikolojin iyi olmadan da verim veremezsin. Ama biraz ucuzluk olursa herkes rahatlar.” (A6- Erkek, 75 yaşında)

Ekonomik yönden yeterli gelire sahip olmanın katılımcılar için hayati bir nokta taşıdığı görülmektedir. Ekonominin katılımcıların refah seviyesini belirleyen ve yaşam kalitesinin hangi düzeyde olduğunu doğrudan etkilediği katılımcılar tarafından aktarılmıştır. Yılmaz ve arkadaşları (2014), Ankara'da yürütmüş oldukları çalışmada yoksulluğun 65 ve üzeri yaşlı bireylerin yaşam

kalitesine yönelik etkileri irdelenmiştir. Elde edilen bulgulara mevcut geliri Türkiye’de yoksulluk sınırının altında kalan bireylerin sağlık durumu ve sağlık hizmetine erişim noktasını olumsuz etkileyerek yaşam kalitesini düşürdüğü yer almaktadır. Hong Kong’da yapılan bir araştırmada yoksulluk içerisinde yaşayan 65 yaş üstü bireylerin maddi problem yaşamayan akranlarına göre daha düşük gelir seviyesine, düşük uyku kalitesine, daha düşük eğitim seviyelerine ve daha yüksek depresyona sahip olduğu bulunmuştur (Cheung & Chou, 2019). Bu bulgular, sosyoekonomik açıdan yaşanan dezavantajların yaşlı bireylerin genel yaşam kalitesi ve psikososyal sağlık durumları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların Sağlık Problemlerine Dair Bulgular

Yaş almakla beraber yaşlı bireylerde meydana gelen sağlık problemleri birçok mesleki zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorlukların yanında üretim yapılırken ve meslek hastalığından doğan problemlere yönelik katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilecektir.

“Bir vida vuramıyorum, gözler noksan olmuş parmaklar kalmamış hangi parmakla vida tutacağım? En iyisi geliyorum dükkânımı burada açıyorum. Ufak işleri yapıyorum kazma sapları zalata Tahtaları vs. Kalp var, ayaklar şiş yürümede zorlanıyorum yürüyebilseydim beni buralarda tutamazdım.” (A6- Erkek, 75 yaşında)

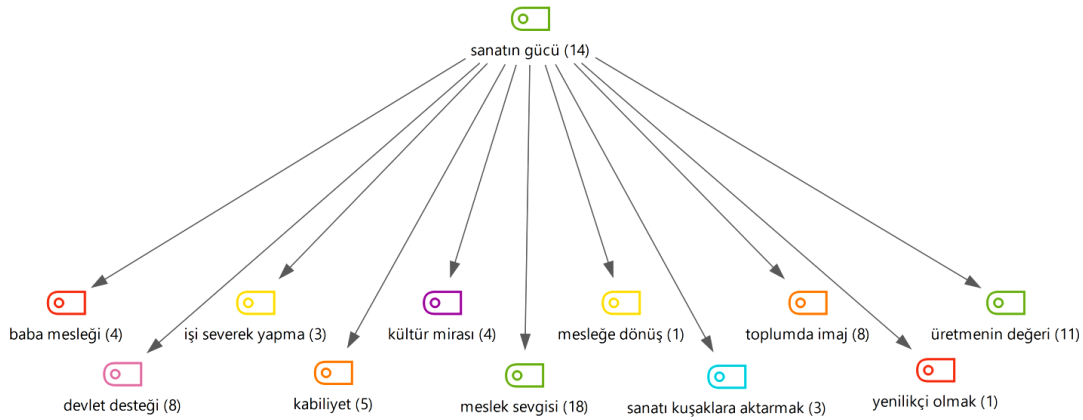
“Ben geçen sene ya bir yıl doldu dolmadı benim sesim gitti. Sonra gittim işte bu park hastanesine (özel)dediler kitle var ses tellerinde. Diyarbakır'a gittik, ameliyat oldum. Hala etkisi var sanki. Doktor dedi niye sigara o kadar içmişsin dedim ben hayatımda sigara içmemişim ama bu tozdan dolayı çok toz oluyordu. Şimdilik bu temizdir (dükkânı gösterir) bu fakat eskiden öyle bir toz yedik ki...” (A1-Erkek, 71 yaşında)

“Sağlığım yerinde değil, Koah hastalığım da hep kömürden çıktı. Bir de gözler de görmüyor. Burası 400-500 derece ısınıyor direkt gözlerle vuruyor. Sağ gözümde özellikle sorun var sıcaklığın etkisiyle daha kötü oluyor.” (A4- Erkek, 65 yaşında)

El sanatları alanındaki çalışma şartlarının farklılığı ustaların yaşamış oldukları meslek hastalıklarının temeline inmektedir. Sıcak demirci ustası olan A4’ün, demiri eritip işlemek amacıyla kullandığı ocağın yüksek bir derecede ısınması sonucu gözlerinin zarar görmesi ve yoğun kömür kullanmaktan ötürü KOAH hastalığına yakalanması buna örnektir. Benzer şekilde semercilik alanında 65 yıldır çalışan A1’in yaşamı boyunca hiç sigara kullanmamış olmasına rağmen, yoğun tozlu çalışma ortamına bağlı olarak ses tellerinde ciddi hasar riskiyle karşılaşmıştır. Bu bireysel örnekler, mesleki çevresel koşulların yaşlı bireylerde sağlık sorunlarına neden olduğu ve buna bağlı olarak yaşam kalitelerini düşürdüğü görülmüştür. Sağlık sorunlarının yaşam kalitesine etkisine yönelik çalışmalar katılımcıların aktardıklarını destekler niteliktedir. Örneğin, Özyurt ve arkadaşları, (2007) Manisa’da gerçekleştirdiği çalışmada kronik sağlık problemleri olan yaşlı bireylerde yaşam kalitesinin ciddi bir düşüş yaşadığını, özerklik ve sosyal katılım düzeylerinde de ortalamanın altında kaldığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Akyol ve arkadaşları, (2010) çalışmasında kronik hastalığı olan yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin düşük, depresyon seviyeleri ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların Sanatın Gücüne Dair Görüşleri

Birçok katılımcı sanatın günlük yaşamda karşılaşılan problemlere ve kaygılara karşı direnç oluşturduğunu ifade etmiştir. El sanatlarının anlamına, geliştirici ve iyileştirici taraflarına yönelik sorulan sorulara karşı alınan cevaplar aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Sanatın Gücüne Dair Yaratıcı Kodlama

“Beyin komut verip elleri çalıştırdığı zaman çok kötü bir hastalık olan Alzheimer’ı da insanlardan uzak tutuyormuş. Yani vücudun çalışabilir bu size kas yapar ama zihinsel olarak da çalışınca beyin kasımız güçleniyor. Ahşabın üzerine yakma tekniğiyle resim yapıyorum dikkat gerektiriyor beyindeki yoğunlaştırmayı çoğaltıyor. Beyin yoğunlaştıkça kendisini tedavi ediyor.” (A3- Erkek, 68 yaşında)

“Burada üretim yapınca kafam dağılıyor buraya gelmezsem çatlarım. İyi ki dükkânım var geliyorum şu makineyle (bineme) kavga ediyorum o aletle (torna) kavga ediyorum hiç olmazsa onların dili yok ben küfredsem de bağırp çağırırsam da ses çıkarmıyorlar ben de stresimi atıyorum.” (A6- Erkek, 75 yaşında)

“Birçok insan yanıma gelir, doktor, polis vb. hocam derler biraz sorunlarımız var, kafamızı dağıtmak istiyoruz terapi niyetine gelebilir miyiz falan. Bir şeyi elinize aldığımız zaman bütün duygularımız da oraya gidiyor.” (A7- Erkek, 65 yaşında)

Katılımcıların bir diğer taraftan el sanatları alanında yaşadıkları zorluklara ve eksikliklere yönelik ifadeleri şu şekildedir:

“Ben devlet desteği almayı çok arzuladım. Sadece tanıtım için destek istiyorum örneğin bunu dış ülkelere de workshop tarzı yapsak önümüz açılır. Sesimizi her yere duyururuz. Şimdi kendi imkânlarımızla gitsem 10 bin 15 bin dolar istiyorlar öyle bir imkânımız olmadığı için gidemiyoruz.” (A14- Erkek, 65 yaşında)

“Sosyal devlet görevini yapmalı ve yaşlı emekli maaşlarında zam yapmalı. Yaşlılıkların bu alanda çalışmalarının önü kapatılmamalı ve teşvikler verilmeli. Sanat kültürümüz biriciktir bizde yetenek varsa değerlendirilmeli bu.” (A3- Erkek, 68 yaşında)

Katılımcılar sanatın gücünü zihinsel olarak iyi olma hali, stres seviyesini azaltma ve bireyin iç dünyasını ifade etmesi olarak tanımlamışlardır. Sanat faaliyetleriyle uğraşmak bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmakta, duygusal dışavurumuna ve zihinsel rahatlama yardımcı olduğuna dair çeşitli çalışmalarla öne sürülmüştür (Stuckey & Nobel, 2010; Kaimal et al., 2016). Katılımcılar, sanatın birey üzerindeki olumlu etkilerinin daha yaygın hale getirmek ve güçlü bir biçimde temellendirmek için yapısal desteklerin artırılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Özellikle devlet desteği ve ekonomik refah düzeyinin sanatın yaşatılması yönünde önemi vurgulanmıştır. Mevcut literatür, kültürel ve sanatsal üretimin desteklenmesinin bireylerin ve toplumun refahına katkı sunduğu ve kamu politikalarının bu bağlamda belirleyici bir araç olduğunu aktarmaktadır (Throsby, 2001; United Nations Development Programme & UNESCO, 2013).

Katılımcıların Meslek Sevgisine Yönelik Bulguları

Katılımcıların edindikleri mesleğe karşı ortak görüşleri; yaşamın özü olması, yaşama anlam katması ve benlik duygusu ile bütünleşmesidir. Bu ortak görüşlerine dair detaylar aşağıdaki gibidir:

“Mesleğimi asla bırakmam çünkü bakırın kokusu içine girdi mi bırakamıyorsun.” (A5- Erkek, 67 yaşında)

“39 yıldır bu işi yapıyorum ben ve benim için benim yaşamın kendisi diyebilirim. Yaşamımın özü.” (A14- Erkek, 65 yaşında)

“Burada, çeşit çeşit insanlarla karşılaşıyorum ufku açılıyor. Kahvede otursaydım bu şans yakalayamazdım. Okumamışız ama bizim de heybemiz dolu. Her insan bir kitap derler ya gerisini sen düşün artık.” (A11- Erkek, 66 yaşında)

Katılımcılar, edinmiş oldukları mesleğe karşı güçlü bir aidiyet duygusu geliştirmişlerdir. Mesleği bir geçim kaynağı olarak görmekle birlikte aynı zamanda kimlikleriyle bir bütün olarak gören bireylerin, işlerine yüksek düzeyde anlam yükledikleri ortaya koyulmuştur (Baumeister, 1991). A14’ün mesleğini yaşamın esas amacı olarak görmesi, varoluşsal anlam arayışının mesleki kimlikte bütünleştiğini kanıtlamaktadır. Nitekim bu ifade Frankl’in (1963) "anlam arayışı" kuramını çağrıştırmaktadır; hayatın anlamını şekillendiren faktörler arasında meslek olgusu da dikkat çeken başlıklardandır. Öte taraftan A11’in çalışma durumunu farklı zihin dünyalarına açılan bir kapı olarak görmesi, işin sadece fiziksel bir uğraş olmasının ötesinde zihinsel ve ruhsal bir deneyim niteliği taşıdığını göstermektedir. Bu noktada Csikszentmihalyi’nin (1990) "akış" kuramı destekleyici bir bakış açısı sunmaktadır. Akış kuramına göre bireyler yaptıkları işle bütünleştiklerinde yüksek doyuma ulaşırlar; böylece aidiyet ve mesleki tatmin oluştururlar. Tüm bu bulgular, çalışma halinin bireysel anlam ve psikolojik iyilik haline yönelik katkısını destekleyen literatürle örtüşmektedir.

Katılımcıların Toplumdaki İmaja Yönelik Bulguları

Üretim yapılan alan toplumda saygı ve önemle karşılandığı zaman, üreticide anlamlı bir iş yapma hissiyatı oluşmaktadır. Katılımcılarda üretim yaptıkları alanda saygın bir kimlik oluşturması kendilerini değerli hissetmelerini sağlamıştır. Bu duruma yönelik ifade aşağıda yer almaktadır.

“Bunu hissedebiliyorum. Normal yaşamda ya da usta olarak da gittiğimiz yerlere ustam diye hitap ederler ve saygı gösterirler. Bu da hoşumuza gidiyor tabi ki.” (A14- Erkek, 65 yaşında)

“Toplum nezdinde gerekli itibarım var, hatta kitapta var üstünde yazılmış. Benim bakımdan yazılmış kitapta var. Yine somut olmayan kültürel miras taşıyıcı olarak UNESCO sanatçısıyım. Ben UNESCO tarafından kayda alınmışım ben yani Mardin Müzesi’nde kayıttayım, benimle röportaj yaptılar resim çektiler. Bunu bilen insanlar farklı bir gözle bana bakıyorlar.” (A3-Erkek, 68 yaşında)

“Çıracak yetiştiriyoruz. Yani beş yüze yakın öğrenci yetiştirdim. 17, 18 kişi öğretmen oldu. Öğretmen yetiştirdim. Aslında topluma bir imaj yaratıyorum ve topluma katkı sunuyorum.” (A15- Erkek, 65 yaşında)

Katılımcıların meslek ile bütünleşmiş bir kimlik oluşturmaları, toplumda saygın bir profil yaratmalarını sağlayarak değerli olma, toplumsal katkı sağlama ve işe yarama hissiyatının güçlenmesine yardımcı olmuştur. Billett (2011), bir kişinin mesleğinin sadece para kazanmak için değil, aynı zamanda kimlik kazanmak için de önemli olduğunu; bu kimliğin, toplumda tanınma ve faydalı olma duygusuyla daha da güçlendiğini belirtmiştir. Özellikle geleneksel sanatlarla uğraşan kişilerde toplumdan takdir görmek sadece kişisel değil, kültürel olarak da bir anlam oluşturmaktadır. Sennett (2008), geleneksel sanatla uğraşanların sadece bir ürün değil, hem saygınlık ve hem de bir kimlik ortaya koyduklarını söyler.

Katılımcıların Kültür Mirasını Kuşaklara Aktarmaya Yönelik Bulguları

Kültürel mirasın aktarılması tarih bilincinin oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu çalışmada geleneksel yaşam biçiminin görünür yüzü olan el sanatlarının sonraki nesile aktarılması hem katılımcılar adına hem kültürel tarih bilincinin yaşatılması adına önem arz etmektedir.

“Şimdi torunlarımı yetiştirmeye çalışıyorum. Bu işte benim oğlum var, onları yetiştirmeye çalışıyorum. İnşallah o geleneksel yaşam devam ederiz. Sonraki kuşaklara aktarılır.” (A2- Erkek, 69 yaşında)

“Oğlum da müzede cam altı boyama yapıyor. Çocuklarıma ve torunlarıma da bakırcılığı öğretiyorum ben ölsem bu sanat ölmesin diye. Ama okuyorlar işte fırsat buldukça geliyorlar. Sanatkâr olsun.” (A5- Erkek, 67 yaşında)

Geleneksel sanatın aktarılmasını bir bilinç etrafında şekillendirerek yorumlayan katılımcıların gelecek olan sonraki nesile köprü görevi görmüştür. Kültürel mirasın yaşatılması katılımcılar için büyük önem arz etmektedir. Smith (2006), kültürel mirasın aktarımının bireylerde tarihsel farkındalık oluşturduğunu ve toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirdiğini aktarmıştır. Geleneksel el sanatların yaşatılması, katılımcıların gözünde hem estetik bir faaliyet hem toplumsal hafızanın canlı tutulması olarak görülmektedir.

Katılımcıların Üretmenin Değerine Dair Bulguları

Toplumdaki ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde üretim yapmak toplumsal ve bireysel anlamda fayda sağlamaktadır. Üretime karşılık gelen ifadeler şu şekildedir:

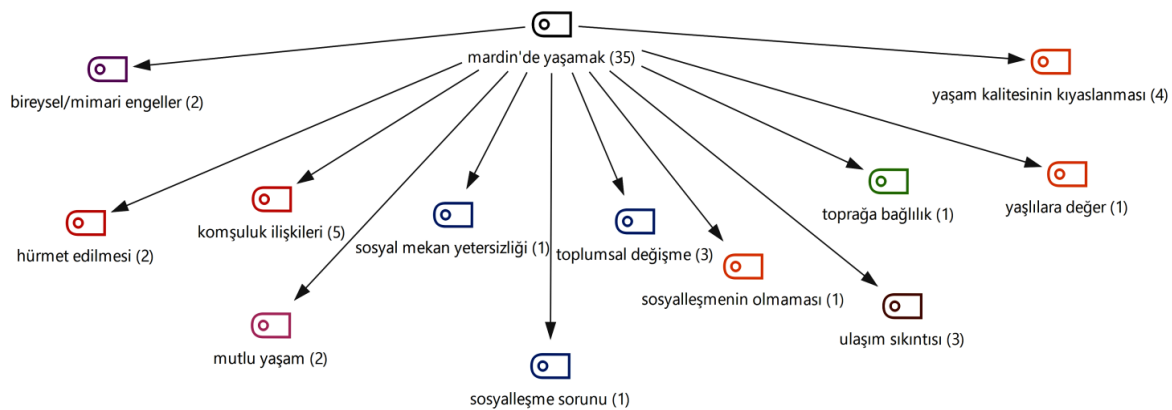
“Talebe yetiştiriyorum. Gördüğümüz gibi bu işlerimiz bundan sonraki kuşaklarda da ürünlerini verecek. Şu ana kadar aşağı yukarı beş yüz öğrenciye ders verdim. Tabii ki beş yüzü usta olmadı ama en azından yüz tanesi usta olmuşlar.” (A14- Erkek, 65 yaşında)

“Bizim sanatımız kolay değil, hassas bir meslektir. Bak şu Mardin’e. Bu hayvanların sırtında bu Mardin inşa olmuş. Biliyorsun Mardin eşekleri ile meşhurdur. O taşları bizim ürettiğimiz semerle eşeğin sırtında taşıyorlardı. Hala da eşekler çalışıyor belediyeye ait vakitlerini tamamlayınca emekliye ayrılıyorlar.” (A1-Erkek, 71 yaşında)

Üretmek, katılımcılar için bireysel fayda sağlamakla birlikte toplumsal faydayı da oluşturmaktadır. İcra edilen mesleğin toplumun ihtiyaçlarına cevap niteliğinde olduğu görülmüştür. Bilgi aktarımı konusunda dikkati çeken A14, istihdam sektörüne de katkı sunarak bir değer olgusu oluşturmıştır. Geleneksel el sanatları gibi yoğun emek içeren mesleklerde üretim süreci, sadece kültürel mirasın aktarımına yarar sağlamaz; yerel ekonominin sürdürülebilir olmasına da yardımcı olmaktadır (UNESCO, 2003).

Katılımcıların Mardin’e Dair Görüşleri

Katılımcılar bu temada Mardin’de yaşamaya dair görüşlerini sosyal çevre, geleneksel yaşam pratiklerinin sergilenişi ve güvenli küçük yer olması bakımından değerlendirmişlerdir.

Şekil 3. Mardin’de Yaşamaya Dair Yaratıcı Kodlama

“Burada hayat daha sakin geçiyor, daha huzurlu oluyor. Yani böyle kafası daha sakin ama batıya gittiğimiz zaman o gürültü, o araba sesleri huzur vermiyor.” (A8- Erkek, 66 yaşında)

“Mardin güzeldir, memleket toprağımızdır. Herkes tanıdık dosttur. 30- 40 yıl önceki dostun tanıdığınla bir araya gelebiliyorsun. Sohbet ediyorsun ve gün hızlıca bitiyor.” (A6- Erkek, 75 yaşında)

“Bence Mardin çok avantajlıdır. Benim kayınvalidem İzmir’de yaşlı ama biri olmadan asla bir yere gidemiyor ama bir yaşlı burada dolmuşa binip durakta inip bir yere gidebilir. Yani kayınvalidem metroya nereye gideceğini, ne yapacağını bilmez yaşlı tek başına asla çıkamaz ama burada bir yaşlı gidebilir yani küçük yer olduğu için. Küçük yer olması avantajlıdır.” (A12- Kadın, 65 yaşında)

Mardin’de yaşamanın en çok dile getirilen olumlu yönleri küçük ve sakin bir yaşam tarzını yansıtmasıdır. Büyük kentlerde hissedilen kaos, güvensiz ve kirli (hava, su, gürültü, toprak vs.) ortamların Mardin’de minimal düzeyde görülmesi katılımcıların Mardin’de yaşama yönelik olumlu algının oluşmasını sağlamıştır. Bu bulgulara benzer olarak Çalışkan ve Hisar’ın (2024) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, küçük şehirlerde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu ve çevrelerini daha güvenli bulduklarına yönelik algıya sahip oldukları belirlenmiştir. Öte taraftan Yılmaz ve arkadaşları, (2023), kırsal ve kentsel alanlardaki yaşlı bireylerin sosyal katılımını karşılaştırdığı çalışmasında kentsel alanlardaki sosyal katılımın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yaşam kalitesi ve aktif yaşlılığın belirleyicilerinden olan sosyal katılımın kentsel alanlarda fazla olması katılımcıların aktarmış oldukları küçük kent yaşamının eksik yönlerini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Mardin’de Komşuluk İlişkilerine Dair Görüşleri

Kentler; tarih, dil, din, kültür ve coğrafya gibi toplumu ve bireyleri şekillendiren ortak yaşam biçimlerini oluşturmaktadır. Bireyin yaşamında aileden sonra sosyal yaşamı en fazla paylaşılan bir alan olarak komşuluk ilişkileri örnek verilebilir. Büyük kentlerde bu durumun etkisini yitirmesine karşın katılımcıların birçoğu Mardin’de komşuluk kültürünün devam ettiğini ve bunun sosyal ilişkilerine yansiyarak kendilerini iyi hissettirdiğini ifade etmişlerdir.

“Bak burada kaç tane millet aynı anda aynı yerde çalışıp yaşayabiliyorlar? Bak bu benim sokakta Süryani var, Arap var, Kürt var, Ezidi var hepsi birbirine saygılı.” (A9- Erkek, 66 yaşında)

“Komşuluk ilişkilerimiz çok güzel. Biri hastalandı mı koşarlar gelirler biz gene aynı şekilde bir ölümüz oldu muydu hemen onlar her şeyimize koşar. Yani komşu, akraba gibi burada.” (A15- Kadın, 65 yaşında)

Katılımcılar geleneksel yaşam biçiminin tezahürlerinden biri olan komşuluk ilişkilerinin birbirine yardım etme kültürünü oluşturduğunu, ortak bir bağ duygusu yarattığını ve bunun neticesinde bireyler arasında saygıya dayalı bir ilişki ağı oluştuğunu vurgulamışlar. Bu ifadelerden yola çıkılırsa komşuluk ilişkileri sadece bireyler arasındaki ilişkiyi değil toplumsal bütünleşmeyi de desteklemektedir. Ayşe Güç’ün (2018) Mardin’de yürütmüş olduğu çalışmasında da benzer sonuçlar yer almıştır. Güç’ün çalışmasında farklı etnik ve dini gruplar arasındaki “süt kardeşliği” ve “kirvelik” gibi hayali akrabalık biçimlerinin, komşuluk ilişkilerini akrabalık düzeyine taşıdığını ve bu durumun karşılıklı yardım ve sosyal dayanışmayı güçlendirdiği etnografik verilerle gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada beliren el sanatları alanında çalışan 65 yaş üstü bireylerin yaşam kalitesine etki eden faktörler, katılımcıların aktardıklarından ve literatür taraması sonucu ortaya çıkan yaşam kalitesi, sanatın gücün ve Mardin’de yaşamak başlığında ele alınarak bu başlıklara aktif yaşlılık, dini inanç, ekonomik problemler, sağlık problemleri, serbest zaman etkinlikleri, sanatın gücü, meslek sevgisi,

toplumda imaj kültür mirasını kuşaklara aktarmak, üretmenin değeri, mesleki zorluklar, Mardin’de yaşam komşuluk ilişkileri ulaşım sıkıntısı aidiyet duygusu gibi alt bulgular altında toplanarak incelenmiştir. Yaşam kalitesine yönelik evrensel yaklaşım Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi üzerinden incelendiğinde bireyin kişiliğinin büyüme güdülleri ve yetersizliklerinde olduğu ifade edilir. Bireyin kendini gerçekleştirme ve karşılık beklemeden sevmesi büyüme gereksinimini oluştururken yetersizlik noktasında ise açlık ve susuzluk gibi temel ihtiyaçları öne çıkmaktadır. Maslow, bu iki gereksinimi beş sınıflı bir hiyerarşide ortaya kurmuştur. Fizyolojik, güvenlik, sosyal, saygı ve sevgi ile kendini gerçekleştirme gibi gereksinimleri kademeli olarak yerleştirerek bireyin yaşam kalitesinin düzeyini belirlemiştir (Burger, 2006, s. 429). Yaşlı bireyleri Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde ele aldığımızda her kademeyi eksik bırakılmayacak biçimde karşılayan yaşlı bireyin yaşamdan elde ettiği doyum ile yaşamını kaliteli sürdürebildiği söylenebilir. Bu bağlamda geçim kaygısıyla üretilen el sanatları katılımcıların Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan fizyolojik, sosyal, saygı ve kendini gerçekleştirme gibi basamakların tatminin de etkili olduğu söylenebilir. Kimi katılımcılar yaşam kalitesini yaşamdan duydukları memnuniyet kavramıyla ilişkilendirmiştir. Memnuniyet kavramının etimolojik kökeni Latince’de gerçekleştirmek ve yeterince yapmak anlamına gelmektedir. Yaşam memnuniyeti bireyin yaşam niteliğini bir bütün şeklinde değerlendirerek elde ettiği olumluluk derecesine karşılık gelmektedir (Ateşoğlu & Güz, 2018, s. 11). Öte taraftan ekonomik göstergelere bakıldığında katılımcıların düşük sosyo-ekonomiye sahip olmaları onların yaşam kalitesi algılarını negatif etkilediği gözlemlenmiştir. Sosyoekonomik düzey, bireylerin fiziki fonksiyonları ve sağlık durumları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Düşük sosyoekonomik konumda bulunan bireylerin zayıf fiziksel işlevler ve çeşitli fiziksel yetersizlikler yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik değişkenler, fiziki faktörler aracılığıyla psikososyal, davranışsal ve biyomedikal unsurları etkileyerek bu ilişkiyi güçlendirmektedir. Özellikle kardiyovasküler hastalıklar, diyabet ve inme gibi biyomedikal sorunlar hem olumsuz fonksiyonel sonuçlarla hem de düşük sosyoekonomik durumla yakından ilişkilidir (Huisman et al., 2003).

Katılımcıların yaşam kalitesine yönelik algılarında aktif yaşlanma kavramının öne çıktığı görülmüştür. Üretken olma hali için Erikson’un hayat boyu kişilik gelişimi kuramının yedinci sırasında yer alan yaşlılık sürecinin gelişimsel konusu örnek verilebilir. Üretkenlik “gelecek nesli tesis etmek ve yönlendirmek” gibi bir sorumluluk duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Buradan hareketle kültürel talepler ve içsel arzular birbirini bağlamaktadır. Böylece üretken olma hali toplumun faydalandığı bir durum olmakla birlikte güdüsel kaynaklı olan içsel arzuların da “ihtiyaç duyulmaya yönelik ihtiyaç” ve “sembolik ölümsüz” gibi yani benliği aşan potansiyellere ve kaynaklara yönelmelerine yardımcı olmaktadır (Kruse & Schmitt, 2017, s. 623). Diğer taraftan katılımcıların işlevselliklerini koruması depresyona yakalanma risklerinin azalmasını ve psikolojik yaşlanmanın gecikmesini sağladığı söylenebilir. Yapılan araştırmalarda el sanatları alanında faaliyet gösteren yaşlı bireylerin beyin fonksiyonlarının arttığı ve depresyon düzeyinin azaldığı görülmekle beraber bilişsel özelliklerine de olumlu yönde katkı sunduğu görülmüştür (Karatay & Akkuş, 2011; Park et al., 2019). Bu noktada Aktivite kuramının (etkinlik kuramı) temel düşüncesinde yaşlılık döneminin sorunlu bir dönem olarak görülmesinin önüne geçilerek sorunların çözüm kaynağı olarak aktif kalabilmekte olduğu düşüncesi dikkati çekmektedir. Birçok katılımcıya göre aktif yaşlanma, bireyin elden ayaktan düşmesini engelleyen “işleyen demir pas tutmaz” anlayışı hâkimdir. Chiao ve arkadaşları, (2011), Tayvan’da on sekiz yıllık boylamsal analizle yürüttükleri çalışmada sosyal katılımları yüksek olan yaşlı bireylerde depresif semptomların daha az görüldüğüne dair bulgular ortaya koymuşlardır. Aynı şekilde benzer bulgulara Ülgen’in (2012) “Evde Yaşayan Yaşlılarda Sosyal Katılımı Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi” başlıklı tez çalışmasında da görmek mümkündür. Yaşlı bireylerin aktivite deneyimleri onların yaşamına anlam katarak, fiziksel ve mental süreçlere destek sağladığı ortaya koyulmuştur.

Bu bulgulardan hareketle, Aktivite Kuramı’nın çalışma sonuçlarıyla örtüştüğü ve elde edilen verileri destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Ancak, araştırma grubunda yer alan el sanatlarının çeşitlilik göstermesi (örneğin taş işlemeciliği, semercilik, bakırcılık gibi) bu alanlarda karşılaşılan zorlukların da farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Aktivite Kuramı’nda vurgulanan her türlü aktif olma durumunun, fiziksel güç gerektiren meslek grupları (örneğin sıcak demircilik,

semencilik vb.) için her zaman olumlu bir çerçeve sunmadığı görülmüştür. Ayrıca çevresel koşullar ve bireylerin sağlık durumu, aktif olma hâlini doğrudan etkileyen değişkenler olup, bu faktörlerin birbirinden bağımsız biçimde ele alınamayacağı anlaşılmaktadır. El sanatları alanında aktif olma güç ve kuvvet gerektirecek meslek bölümlerinde belli sağlık problemlerini ortaya çıkararak meslek hastalığına neden olmuştur. Bundan dolayı çalışmada sürekli olarak aktif yaşlanma kavramına vurgu yapılarak olumlu tarafların öne çıkarılması yaşlı bireylerin yaşam kalitesini düşüren şartların göz ardı edilmemesini zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle aktif yaşlanma kavramının çağrıştırdığı sürekli üretken olma halinin yaşam kalitesiyle çatıştığı noktalarda bu kavramın sadece olumlu ve yapılabilir noktalarına odaklanmanın daha sağlıklı olabileceği söylenebilir. Diğer taraftan aktif yaşlanmanın mutlak doğru olarak kabul edilmesi sürekli üretken olma halinin baskıcı ve dayatma yönünün ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Yaşam kalitesinin sürdürülmesinde aktif yaşlanma kavramından sonra sağlık, ekonomi ve maneviyat özelinde bulgular dikkati çekmektedir. Bazı katılımcılarda kronik, tansiyon ve şeker gibi hastalıklar olduğu belirtilmiştir. Kronik hastalıklar bireylerin yaşama becerilerine ket vurmakta ve günlük rutinlerinin aksamasına neden olabilmektedir. Brezilya’da 2009 yılında 920 katılımcı ile yürütülen bir çalışmada kronik hastalığı olan bireylerin olmayan bireylere göre yaşam kalitesinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Azevedo et al., 2013). Katılımcıların içinde bulundukları alana göre meslek hastalığı olarak ise gözlerde noksanlık, KOAH, cilt problemleri, fizyolojik deformasyonların oluşması ve ses tellerinin zarar görmesi ortaya çıkmıştır. Sıcak demirci ustası A4’ün çalışma şartlarını dikkate alırsak eğer sürekli olarak yoğun kömüre ve sıcaklığa maruz kalmasının sonucunda görme yetisinde kayıplar yaşaması ve KOAH olması çalışma koşullarının zorluklarına örnek verilebilir. Benzer biçimde semencilik alanında usta olan A1’in yaşamı boyunca hiç sigara tüketmemiş olmasına ve sağlıklı beslenmeye dikkat etmesine rağmen çalışma koşullarında sık sık toza maruz kalması ses tellerinde kitle oluşmasına ve buna yönelik ciddi bir tedavi görmesine neden olarak yaşlı bireyin yaşamındaki temel problemini oluşturmuştur. A1’in yaşamış olduğu bu problem bedensel engelden ziyade sosyalleşme ve kendini ifade etmede konusunda birtakım zorlukları ortaya koymuştur. Bu şekilde fizyolojik fonksiyonlarda oluşan problemlerin bireyselliği aşarak sosyal rol ve ilişkilerde de güçlükler oluşturduğu görülmüştür. Çalışma koşullarında karşılaşılan riskler sonucu ortaya çıkan meslek hastalıkları katılımcıların yaşam kalitesini kötü etkilemiştir. Li ve arkadaşları, (2015), hazırlamış olduğu çalışmada meslek hastalığıyla muzdarip olan bireylerin yaşam kalitelerinde ciddi bir düşüş olduğu tespit edilmiştir.

İnsan yaşamının son evresinde meydana gelen zihinsel ve psikolojik kayıplar yaşlıları ölüm korkusuna yaklaştırıp zihin ve duygu dünyalarına sirayet ederek yaşam kalitelerinde düşüşe neden olmaktadır. Bu noktada dini inanç faktörü geçmişte pişman olunan davranışların ve duyguların varlığı ile bunların affedilme ihtimaline karşı umut besleyerek ölüm korkusuyla baş etmede devreye girmektedir (Kalınkara, 2011, s. 254). Çelik’ten aktaran Akbolat (2014, s. 61), çalışmada dini inanca yönelik yapılan etkinliklerin ruhsal bunalımlarla ve stresli durumlarla baş etmede tampon vazifesi gösterdiğini aktarmıştır. Bunun yanında güven ihtiyacının oluşmasına ve duygusal boşluğun doldurulmasına yardımcı olduğu belirtilmiştir. Akbolat’ın (2014) yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların dini inanca yönelik bakış açılarının birbirini desteklediği söylenebilir.

Ekonomik problemler yaşam kalitesini etkileyen bir diğer faktörlerdendir. Bu çalışmada ekonomik refah seviyesinin sağlık, sosyal ve üretim ilişkilerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Marmot’un çalışmada da (2005) düşük gelire sahip olan yaşlı bireylerin sınırlı sosyal katılım sergilediği, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamadığı ve bağımsız yaşam becerilerinde zayıflama gördüklerini aktarması çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Benzer olarak ekonomik yetersizliklerin bireylerin gündelik yaşam aktivitelerine katılımını sınırlandırdığı ve bunun hem fiziksel hem zihinsel sağlık üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu belirtilmektedir (WHO, 2015). Bu bulgular göre, ekonomik koşullar katılımcıların hareketliliklerini ve sosyal-etkinlik seviyelerini kısıtlayan temel unsurlardan biri olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın bir diğer teması olan sanatın gücü adlı başlık el sanatları alanında faaliyet göstermenin karşılığında elde edilen çıktılara yönelmektedir. Sanatın herhangi bir alanında aktif olarak

çalışmak bireyin iç dünyasını dışa yansıtarak deşarj olmasını sağlamaktadır. Huzurlu bir dünya tasarımında birey kelimelerin yetersiz kaldığı noktalarda sanat üretiminde renk, ritm, form, desen ve hareket noktalarında bir ifade biçimi oluşturmaktadır. Terapi işlevindeki sanat, yaş almakla birlikte meydana gelen değişimlerle baş etmede, uyum sağlamada ve rahatlatmada destek sağlamaktadır. Sanat üretiminde yaşlı bireyin yaratıcı yönü ortaya çıkarak birçok duygunun uyanmasına zemin hazırlamaktadır. Geçmişe yönelik deneyimlerle şimdiki deneyimlerin harmonisi oluşarak yaşamın zenginlikleri keşfedilmektedir. Böylece sanatla iç içe olup bütünleşmek sembolik güvenli bir alan yaratarak yaşlı bireyin bu alanda huzur bulmasına yardımcı olmaktadır (Stephenson, 2006, s. 24). Bütün katılımcılar el sanatları ürettikleri zaman terapi alıyormuş hissi yaşadıklarını vurgulamışlardır. Birçok farklı meslek grubu çalışanlarında da talep gören el sanatları alanında bir şeyler üretmek günlük yaşamdaki depresyon, stres ve kaygılarla mücadelede fayda sağladığı tespit edilmiştir. Çalışmanın bu bulgusunun alanyazında Tuna'nın (2018, s. 4) "Sanatsal Etkinliklerle Uğraşan Yetişkinlerde Yaşam Kalitesi, Umutsuzluk ve Benlik Saygısının İncelenmesi" adlı çalışmasıyla uyumlu olduğu söylenebilir. El sanatları alanında usta olma katılımcıların toplumda saygın bir kimlik oluşturmalarını sağlamıştır. Aynı şekilde el sanatları alanındaki birikim ve becerilerle üretim yapmanın çıktısı olarak toplumsal imajlarına pozitif yönde katkı sunuldukları görülmüştür.

Katılımcılar toplumda bilinir ve görünür olmakla birlikte üretim yaptıkları alanda biricik olmaları öz saygılarında olumlu bir benlik algısı yaratmaya katkı sunmaktadır. Öte taraftan sanat üretimi bireysel fayda sağlamakla birlikte kültürel mirasın sonraki kuşaklara aktarılması, toplumda yaratılan imaj ve topluma fayda sağlayabilecek yetenekteki öğrencileri yetiştirmek istihdam alanındaki işleyişin sürdürülmesinde görev bilincinin oluşmasını sağlamaktadır.

İnsanlar içinde bulundukları toplum ve çevreyle sürekli bağlantı halinde olan duygusal ve sosyal varlıklardır. Arzu edilen şekilde hareket etme ve kendisi olabilme özgürlüğünü sunabilen ortamlar insanlarda aidiyet duygusu yaratır. Kentsel mekân, bireyin yaşamını sürdürerek tecrübe kazandığı ve aidiyet duygusunu şekillendirdiği etkenlerden biridir. Bireyin mekânla kurduğu sosyal etkileşim sonucunda oluşan duygusal bağ ise mekânsal aidiyeti oluşturmaktadır. Bellekte yer edinen bütün bilgiler mekânsal aidiyet noktasında katmanlı bir görünümde. Kentlerin tarihi alanları aidiyet duygusunun oluşmasında kilit taşı olarak görülmektedir. Zira tarihe tanıklık etmiş bölgelerde yerel mimari örneklerinin varlığı geleneksel yaşam tarzının deneyim kazandığı kısımlardır (Öztürk & Halaç, 2020, s. 98). Bu bağlamda el sanatları ustalarının Mardin'de yaşam üzerine sürekli olarak dikkat çektikleri nokta tarihsel ve geleneksel yaşamın varlığını hissetmeleriyle birlikte mekâna aidiyet duygusunu geliştirmeleridir.

Mardin kenti tarihsel geçmişte ve günümüzde çokkültürlülüğün bir harmoni edasında zuhur bulduğu bir yapıdadır. Toplumda birbirinden farklı kültür grubunun birlikte var olarak ortak bir yaşam alanını paylaşma durumu çokkültürlülüğü oluşturmaktadır. Bu açıdan toplumun çokkültürlü yapısal hali çokkültürlülüğü ifade etmekle birlikte bir yaşam deneyimi olarak da ele alınabilir (Keleşoğlu & Yıldız, 2021, s. 34). Çokkültürlülük sosyal hizmet disiplini üzerinden ele alındığında farklı olmanın kişileri ötekileştirmeye götüren bir sosyo-kültürün ve düşüncenin karşısında yer aldığını savunmaktadır. Kültürel gerçeklik özler bütünü olarak kabul edildiğinde özünü yaşayamayan ve özünden koparılan bir birey veya toplumun anlam kaybı yaşayarak var oluş problemleri yaşayacağı ifade edilebilir. Çünkü kültür bireydeki değerler sistemini oluşturup kendilik şuuruna erişimi sağlamaktadır. Var olmaktır. Var olmakta kişiliği oluşturmaktadır. Kişilik "ben" ifadesinin yansıması olarak kendinde olan bir varlığa işaret etmektedir (Tozlu, 2005). Farklılıkların ifadesi noktasında esas olan bireyin varoluşsal gerçekliğini ve biricik olan benliğini yaşamasıdır. Kendi kültürüne izole olmuş veya olmaya zorunlu bırakılmış bireyin varoluşunu ortaya koyabilmesi tartışmalıdır. Sosyal hizmet bireyin iyilik halini merkeze alarak varoluş problemleriyle mücadele etmektedir. Bu mücadele de çokkültürlülük öne çıkmaktadır (Keleşoğlu & Yıldız, 2021).

Sosyal hizmet alanındaki bazı temel kuramlar, çokkültürlü yaklaşımın gelişmesine katkı sağlamıştır. Örneğin Genel Sistem Kuramı (Bertalanffy, 1968), bireyin çevresiyle sürekli bir etkileşim halinde olduğunu vurgular. Ekolojik Sistem Kuramı (Bronfenbrenner, 1979) ise bireyin ailesi, arkadaş

çevresi, yaşadığı toplum gibi mikro ve makro düzeylerdeki çevresel etkilerle ilişkisini tanımlar. Bu kuramlar, sosyal hizmetin çokkültürlü yaklaşımını destekler. Çokkültürcü yaklaşım, bireyi çevresinden bağımsız olarak değerlendirmeyi doğru bulmaz. Aksine, bireyin yaşadığı sosyal ve kültürel ortamla birlikte düşünülmesi gerektiğini savunur (Lum, 2007). Bu yüzden sosyal hizmet uygulamalarında birey ve çevresi arasındaki karşılıklı etkileşim dikkate alınmalı ve bu ilişkinin zamanla değişebileceği göz önüne alınmalıdır. Çokkültürcü yaklaşıma göre, bireyleri toplumdan ayrı ya da toplumu bireylerden bağımsız değerlendirmek, ayırmaya ve kutuplaşmaya yol açabilmektedir.

Yaşlı birey ekolojik sistem teorisi üzerinden çevre ile iletişimi ele alındığında iletişimin güçlendirilmesi, aile bağlarının kuvvetlendirilmesi ve güçlü yönlerin ortaya çıkarılması sağlanarak oluşabilecek değersizlik duygusu rehabilite edilebilmektedir. Sosyal hizmet alanının ve disiplinler arası iş birliğinin çözüm arayışları arasında yaşlı bireyin yaşlılık dönemiyle birlikte ortaya çıkan davranış biçimlerine uyum göstermesi, yoksulluk riskleriyle mücadele etmesi, bu dönemi olumlu algılaması, sosyal ve sağlık alanında ihtiyaçların karşılanması ve tecrübelerin korunarak aktarımı gibi faktörler yer almaktadır. Bu çalışmada da geleneksel el sanatlarının üretim süreçlerinde aktif yer alan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin aktif yaşlılık başlığında öne çıktığı ve aktif yaşlanmayı doğrudan etkileyen ekonomik ve sağlık problemlerin dikkat çektiği görülmektedir. Ekonomik problemlerin toplumsal ve bireysel çıktılarını sürekli olarak vurgulayan katılımcılar bu problemlerin çözüme kavuşturulmasının yaşam biçiminde yaşlılığa yönelik algılarında olumlu bir seyir yaratacağını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, sanat üretiminin yaşam biçimini ve algısını pozitif yönde etkilediğini fakat modern yaşamın ortaya çıkardığı alternatif seçenekler karşısında ürettikleri ürünlerin maddi karşılığını alamadıklarını aktarmışlardır. Buna rağmen katılımcıların birçoğu gençlik yıllarına dönme fırsatını yakaladıkları bir durumda bile tekrar el sanatları alanını tercih edeceklerini ve bunun bütünleştirici bir benlik oluşturduğunu vurgulamışlardır. Öte taraftan yaşam kalitesinin belirleyici faktörlerinden biri olan yaşanılan yer ve sosyal ilişkilerin önemi katılımcıların sıklıkla üstünde durduğu başlıklar arasında yer almıştır. Bu bağlamda geleneksel yaşam tarzının, mimarisinin ve çokkültürlülüğün korunmaya çalışıldığı Mardin’de yaşamının katılımcıların yaşam kalitelerini iyi yönde etkilediğine dair cevaplar dikkat çekmektedir.

Sonuç

Yaşlı bireylerin yaşam döngüsünde karşılaştıkları biyolojik, fiziksel, sosyolojik ve psikolojik problemler yaşam kalitesini etkilemektedir. Sosyal hizmet bu noktada yaşam kalitesini referans olarak bireyin iyilik halinin hangi düzeyde olduğunu aktarabilmektedir. Bu çalışmada da el sanatları alanında çalışmanın ustaların yaşam algısının ve biçiminin şekillenmesine yardımcı olduğu görülmüştür. Yaşam kalitesi düzeyinin belirlenmesinde katılımcıların sağlık problemleri, ekonomik durumu, dini inanç, serbest zamanı değerlendirme biçimi ve üretmiş oldukları el sanatları (mesleki zorluk) alanı gibi faktörlerin etkilediği aktarılmıştır. Katılımcıların serbest zamanlarını etkili değerlendirmeleri, herhangi bir dini inancın öğretilerini okuyarak yaşam tarzına uygulaması, komşuluk ilişkileri, aktif yaşam ve kültürel mirası kuşaklara aktaracak sorumluluk üstlenmesi yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemiştir. Aynı şekilde katılımcıların bakımlarını sağlayabilmeleri, kimseye muhtaç olmamaları ve dini bilgi düzeylerinin yüksek olması yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemiştir. Kronik ya da meslek hastalığına yakalanma durumu ve şehir içinde yaşanan ulaşım problemleri yaşam kalitesini olumsuz etkileyen faktörler olarak yerini almıştır. Katılımcıların el sanatları alanlarının farklılık göstermesi yaşanan fiziki zorlukların ve elde edilen gelirin de değişkenlik göstermesine neden olarak yaşam kalitesi düzeyinde belirleyici bir etki bırakmıştır. Yaşam kalitesi üzerinde etkili olan faktörler tek belirleyiciler olarak değil, birbirleriyle etkileşim halinde olan dinamik bileşenler olarak öne çıkmaktadır. Kronik hastalıklar ve mesleki yıpranma sonucunda yaşlı bireylerde fiziksel kapasitede düşüş yaşanmakta bu da el sanatları üretiminde güçlüklerle karşılaşılmasına, üretimde hacmin azalmasına ve doğrudan gelirde düşüşün yaşanmasına neden olmuştur. Gelirin azalması sonucunda ise sağlık hizmetlerine erişim sınırlanarak

biyolojik sağlık üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Gelir düzeyi, ulaşım imkanlarını sınırladığından toplumsal katılım üzerinde doğrudan etkilidir. Ulaşım sorunları sağlık hizmetlerini, sosyal ağları ve pazar erişimini sınırlayarak yaşlı bireylerin hem ekonomik hem sosyal açıdan yoksullaşma riskini arttırmıştır. Bu kapsamda yaşam kalitesini desteklemeye yönelik sosyal hizmet müdahaleleri çok boyutlu bir çerçevede ele alınmalıdır. Örneğin yerel yönetimlerle iş birliği içinde düzenlenecek yaşlı dostu minibüs hatları ya da mobil Pazar uygulamaları gibi ulaşımı destekleyecek programlar yapılması yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal bağlamda katılımlarını arttırabilir. Yaşlı bireylere yönelik kooperatifleşme, mikro kredi destekleri, kolektif pazarlama platformları ve yöresel ürün sertifikalarının oluşturulması yaşlı bireylerin gelir artışını sağlayarak sosyal ve sağlık katılımını destekleyebilir.

Bu çalışmada yaşam kalitesinin olumlu algılanmasında aktif yaşlanmaya dair bulgular dikkat çekmiştir. Yaş almakla birlikte oluşan fiziksel kapasitedeki değişimlere karşı katılımcıların el sanatları alanında çalışmayı sürdürmeleri yaşlılık dönemine yönelik oluşan olumsuz kalıp yargıların kırılmasına yardımcı olmaktadır. Katılımcıların el sanatları alanında aktif olarak çalışmaları kültürel mirasın sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Bu durum katılımcılar üzerinde topluma karşı sosyal rollerini gerçekleştirirken karşılığında bir değer duygusu oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların birçoğunda inanç duygusunun ağır bastığı ve bu durumun üretim pratiklerinde ve yaşamdaki zorluklarla baş etmede etkili olduğu dikkat çekmiştir. Fiziksel ve ruhsal faktörlerin yanında sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların da yaşam kalitesini büyük oranda etkilediği ve birbirini tetiklediği ortaya konulmuştur. Çokkültürlü bir yaşama ev sahipliği yapan Mardin ilinde katılımcıların varoluşunu sürdürebildiği ve tamamladığı görüşleri öne çıkmaktadır. El sanatları alanında çalışan yaşlı bireylerin deneyimleri, yaşlanma süreçlerinin pasif bir geri çekilmeye indirgenemeyeceğini; tersine, üretim temelli katılımın bireysel ve toplumsal düzeyde yaşam kalitesini güçlendirebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak sosyal hizmet uygulamaları bağlamında biyolojik, fiziksel, sosyolojik ve psikolojik boyutları aynı anda gözetilen bağlantılı müdahaleler ulaşım, sağlık hizmetleri, ekonomik destek ve kültürel aktarıma odaklanan politikalara dönüşmelidir.

Öneriler

Bu çalışmada çıkan sonuçlara göre karar vericiler, uygulayıcılar ve gelecek dönemdeki araştırmalar için öneriler şu şekildedir:

- Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek adına çalışma yaşamında karşılaştıkları problemlerin çözümü için gerekli destekler sunulmalıdır. Geleneksel malzemelerin kullanılarak el sanatları ürünlerin üretilebildiği ücretsiz mekânlar açılarak yaşlı ve genç bireylerin temasının sağlanması önerilebilir.

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında ortak iş birliğiyle el sanatları alanında usta olan 65 yaş ve üstü bireylere üretim alanında teşvik verilebilir. Bu noktada el sanatlarına ilgisi olan emekli yaşlı bireyler için de el sanatı üretim merkezleri açılabilir.

- Mardin ili ile sınırlı kalan bu araştırma Türkiye geneline ve bölgelere yayılarak her yörenin kendine özgü el sanatları üreten 65 yaş ve üstü bireyler üzerine çalışmalar daha da genişletilerek nitelikli çalışmalar desteklenebilir.

- Katılımcıların mesleklerine bağlı olarak yaşadıkları sağlık problemleri yaşam kalitesini düşürmektedir. Bu yüzden sağlık taramaları, ergonomik destekler ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri erişilebilir olmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

- Dini bilgi seviyeleri ve manevi değerlerle olan ilişkiler katılımcıların yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemiştir. Bundan ötürü, yaşlı bireylere yönelik manevi danışmanlık, dini eğitim veya sohbet ortamları oluşturulmalıdır.

Beyan ve Açıklamalar

- 1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı:** Araştırmacıların katkı oranı beyanı: birinci yazar %50, ikinci yazar %50 oranında katkı sunmuştur.
- 2. Çıkar çatışması:** Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 3. Etik Raporu:** Bu çalışma için Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 16/05/2023 tarihinde 2023/88 kararı ile etik onay alınmıştır.
- 4. Araştırmanın Modeli:** Araştırma makalesi saha çalışması ile yürütüldüğü için etik kurul izni alınmıştır. Saha çalışmasında herhangi bir canlıya zarar verilmemiştir. Araştırmadaki tüm veriler ve analizler birinci yazar tarafından yürütülmüştür.
- 5. Bilgilendirme:** Bu çalışma birinci yazarın Doç. Dr. Fikri KELEŞOĞLU danışmanlığında tamamlamış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

References

- Akbolat, A. (2014). *The relationship between quality of life and religiosity in the ageing period: Şanlıurfa province example* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University). YÖK Thesis Center.
- Akyol, Y., Durmuş, D., Doğan, C., Bek, Y., & Cantürk, F. (2010). Quality of life and level of depressive symptoms in the geriatric population. *Turkish Journal of Rheumatology*, 25(4), 165–173. <http://dx.doi.org/10.5152/tjr.2010.23>
- Arun, Ö. (2018). The quest: Turkey's aging adventure. In Ö. Arun (Ed.), *Overcoming aging* (pp. 7–20). Phoenix.
- Ateşoğlu, G. K., & Güz, N. (2018). *The art of controlling old age*. Academician Bookstore.
- Aydiner Boylu, A., & Paçacıoğlu, B. (2016). Quality of life and indicators. *Journal of Academic Research and Studies (AKAD)*, 8(15), 137–150.
- Azevedo, A. L. S. de, Silva, R. A. da, Tomasi, E., & Quevedo, L. de Á. (2013). Doenças crônicas e qualidade de vida na atenção primária à saúde [Chronic diseases and quality of life in primary health care]. *Cadernos de Saúde Pública*, 29(9), 1774–1782. <http://dx.doi.org/10.1590/0102-311X00134812>
- Balcı, A. (2010). *Research methods, techniques and principles in social sciences*. Pegem Academy.
- Baltacı, A. (2018). A conceptual review on sampling methods and sample volume problems in qualitative research. *Bitlis Eren University Journal of Social Sciences*, 7(1), 231–274.
- Baran, A. G. (2008). Socialization and quality of life in old age. *Journal of Research on Elderly Problems*, 2, 86–97.
- Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. Guilford Press.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Qualitative research methods in social sciences* (H. Aydın, Trans.). Pearson Publishing House.
- Bertalanffy, L. von. (1968). *General system theory: Foundations, development, applications*. George Braziller.
- Billett, S. (2011). *Vocational education: Purposes, traditions and prospects*. Springer.
- Bowling, A., Gabriel, Z., Dykes, J., Dowding, L. M., Evans, O., Fleissig, A., Banister, D., & Sutton, S. (2003). Let's ask them: A national survey of definitions of quality of life and its enhancement among people aged 65 and over. *The International Journal of Aging and Human Development*, 56(4), 269–306. <http://dx.doi.org/10.2190/BF8G-5J8L-YTRF-6404>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University.
- Burger, J. M. (2006). *Personality*. Kaknüs.
- Cheung, K. C.-K., & Chou, K.-L. (2019). Poverty, deprivation and life satisfaction among Hong Kong older persons. *Ageing & Society*, 39(4), 703–721. <http://dx.doi.org/10.1017/S0144686X17001143>
- Chiao, C., Weng, L.-J., & Botticello, A. L. (2011). Social participation reduces depressive symptoms among older adults: An 18-year longitudinal analysis in Taiwan. *BMC Public Health*, 11, Article 292. <http://dx.doi.org/10.1186/1471-2458-11-292>
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124–130. https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903_2

- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper & Row.
- Çalışkan, N., & Hisar, F. (2024). Determination of life satisfaction levels of elderly individuals living in rural areas. *Health and Society*, 34(2), 98–107.
- Çiçek, B., Şahin, H., & Erkal, S. (2021). Yaşlıların aktif yaşlanma tecrübeleri: Nitel bir çalışma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(33), 369–397. <http://dx.doi.org/10.26466/opus.773745>
- Danış, M. Z. (2016). *Active aging–I*. In M. Z. Danış (Ed.), *Gerontological social work*. Atatürk University Open Education Faculty Publications.
- Danış, M. Z., & Efe, F. (2016). Active ageing. In V. Kalınkara (Ed.), *Aging: Interdisciplinary approach, problems, solutions 2* (pp. 263–292). Nobel Academic Publishing.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. http://dx.doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Erdoğan, Z., Kayabaşı, N., Tağı, S. Ö., Söylemezoğlu, F., Tezel, Z., & Şanlı, H. S. (2016). Active ageing. In V. Kalınkara (Ed.), *Aging: Interdisciplinary approach, problems, solutions* (pp. 325–344). Nobel Publications.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). W. W. Norton & Company.
- Farquhar, M. (1995). Elderly people's definitions of quality of life. *Social Science & Medicine*, 41(10), 1439–1446. [http://dx.doi.org/10.1016/0277-9536\(95\)00117-P](http://dx.doi.org/10.1016/0277-9536(95)00117-P)
- Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning*. Beacon.
- Germain, C. B., & Gitterman, A. (1996). *The life model of social work practice: Advances in theory and practice*. Columbia University.
- Güç, A. (2018). Permeable borders: Virtual kinship ties between ethnic-religious groups in Mardin. *Journal of Academic Studies*, 13(2), 237–264.
- Huisman, M., Kunst, A. E., & Mackenbach, J. P. (2003). Socioeconomic inequalities in morbidity among the elderly: A European overview. *Social Science & Medicine*, 57(5), 861–873. [http://dx.doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00454-9](http://dx.doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00454-9)
- International Federation of Social Workers. (2014). *Global definition of social work*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Kaimal, G., Ray, K., & Muniz, J. (2016). Reduction of cortisol levels and participants' responses following art making. *Art Therapy*, 33(2), 74–80. <http://dx.doi.org/10.1080/07421656.2016.1166832>
- Kalınkara, V. (2011). *Basic gerontology: Science of aging*. Nobel.
- Kalınkara, V. (2016). *Aging: Interdisciplinary approach, problems, solutions*. Nobel.
- Karatay, G., & Akkuş, Y. (2011). The effectiveness of a stimulation program on cognitive capacity among individuals older than 60. *Western Journal of Nursing Research*, 33(1), 26–44.
- Keleşoğlu, F., & Yıldız, R. (2021). Multiculturalism debates in the dilemma of risk and opportunity. *Academic Sensitivities*, 17, 29–49.
- Koenig, H. G., McCullough, M. E., & Larson, D. B. (2001). *Handbook of religion and health*. Oxford University.
- Krause, N. (2003). Religious meaning and subjective well-being in late life. *The Journals of Gerontology: Series B*, 58(3), S160–S170. <https://doi.org/10.1093/geronb/58.3.S160>
- Kruse, A., & Schmitt, E. (2017). Gerontology; Scope, interdisciplinary collaboration, economics and politics. In İ. Tufan & M. Durak (Eds.), *Gerontology* (pp. 619–636).

Lautar, J. C. (2015). Quality of life indicators and their impact on social work practice. *Egyptian Journal of Social Work, 1*, 19–30.

Li, H., Lin, M., Zhang, W., Li, J., & Zou, J. (2015). Relationship between quality of life and disability level in patients with occupational disease. *Zhonghua Lao Dong Wei Sheng Zhi Ye Bing Za Zhi, 33*(10), 735–738.

Lum, D. (2007). *Culturally competent practice: A framework for understanding diverse groups and justice issues*. Thomson Brooks/Cole.

Marmot, M. (2005). *The status syndrome: How social standing affects our health and longevity*. Times Books.

Nelson, M. E., Rejeski, W. J., Blair, S. N., Duncan, P. W., Judge, J. O., King, A. C., Macera, C. A., & Castaneda-Sceppa, C. (2007). Physical activity and public health in older adults: Recommendation from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 39*(8), 1435–1445. <http://dx.doi.org/10.1249/mss.0b013e3180616aa2>

OECD. (2011). *How's life? Measuring well-being*. OECD Publishing.

Özkan, Y., & Kılıç, E. (2014). The importance of ecological approach in school social work practices. In V. Işıkhani (Ed.), *Social work and working with society* (pp. 74–81). Social Work Research, Practice and Development Association.

Öztürk, S. M., & Halaç, H. H. (2020). Spatial belonging in the historic environment: The case of Yörük Village. In *2nd International Ankara Conference on Scientific Research* (pp. 98–99). IKSAD.

Özyurt, B. C., Eser, E., Çoban, G., Akdemir, S., Karaca, & Karakoç, Ö. (2007). Evaluation of the factors affecting the quality of life of the elderly in Manisa Muradiye region. *Turkish Journal of Geriatrics, 10*(3), 117–123.

Park, S., Choi, B., Choi, C., Kang, J. M., & Lee, J. Y. (2019). Relationship between education, leisure activities, and cognitive functions in older adults. *Aging & Mental Health, 23*(12), 1651–1660. <http://dx.doi.org/10.1080/13607863.2018.1512083>

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage.

Phillipson, C. (2013). *Ageing*. Polity.

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University.

Sennett, R. (2008). *The craftsman*. Yale University.

Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.

Stephenson, R. C. (2006). Promoting self-expression through art therapy. *Generations: Journal of the American Society on Aging, 30*(1), 24–26.

Stuckey, H. L., & Nobel, J. (2010). The connection between art, healing, and public health: A review of current literature. *American Journal of Public Health, 100*(2), 254–263. <http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.2008.156497>

Şentürk, Ü. (2018). *Sociology of old age: Social trajectories of aging*. Dora Publishing House.

Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge University.

Tozlu, N. (2005). Education, democracy, society. In A. Solak (Ed.), *Sociology and education in the 21st century: Globalization and society* (pp. 131–166). Hegem.

Tufan, İ. (2016). *Old age and aging from antiquity to the present*. Nobel.

Tuna, F. (2018). *Investigation of quality of life, hopelessness and self-esteem in adults engaged in artistic activities* (Master's thesis, Istanbul Gelişim University).

Turkish Geriatrics Society. (2022). Ageing in Türkiye and major health issues: Current status and recommendations. <https://www.geriatri.org.tr/pdf/turkiyede-yaslilik-raporu-Ekim-2022.pdf>

Turkish Statistical Institute. (2025). *Statistics on Older Persons*, 2024 (No. 54079). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2024-54079>

UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>

United Nations Development Programme, & UNESCO. (2013). *Creative economy report 2013 special edition: Widening local development pathways*. United Nations Development Programme. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223524>

United Nations Population Fund. (2024). *World population dashboard: Türkiye*. <https://www.unfpa.org/data/world-population/TR>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2022). *World population prospects 2022: Summary of results* (UN DESA/POP/2022/TR/NO. 3). <https://www.un.org/development/desa/pd/content/World-Population-Prospects-2022>

Ülgen, S. Y. (2012). *Examination of the factors affecting social participation in the elderly living at home* (Doctoral dissertation, Pamukkale University). YÖK Thesis Center.

Walker, A. (2005). A European perspective on quality of life in old age. *European Journal of Ageing*, 2(1), 2–12. <http://dx.doi.org/10.1007/s10433-005-0500-0>

WHOQOL Group. (1998). Development of the World Health Organization WHOQOL-BREF quality of life assessment. *Psychological Medicine*, 28(3), 551–558. <http://dx.doi.org/10.1017/S0033291798006667>

World Health Organization. (1997). *Whoqol: Measuring quality of life*. <https://iris.who.int/handle/10665/63482>

World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. <https://iris.who.int/handle/10665/67215>

World Health Organization. (2010). Global recommendations on physical activity for health. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241599979>

World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042>

World Health Organization. (2023). *Progress report on the United Nations Decade of Healthy Ageing, 2021–2023*. <https://iris.who.int/handle/10665/374713>

Yağcıoğlu, R. (2012). Healthy aging and social services. *The Journal of Turkish Family Physician*, 3(1).

Yeşilmen, N. (2017). Handicrafts and craftsmen living in Mardin bazaars. In E. Yeşilbaş (Ed.), *Mardin bazaars and handicrafts* (pp. 40–55). Mardin Artuklu University.

Yılmaz, F., Çelik, C., & Numanoglu Tekin, R. (2014). Investigating the effects of poverty on health and quality of life in poor people aged 65 and over in Etimesgut district. *Turkish Journal of Geriatrics*, 17(4), 397–403.

Yılmaz, M., Uyanık, G., Ağartıoğlu Kundakçı, G., Subaşı Baybuğa, M., Altay, B., Cingil, D., Bakan, A. B., Aktaş, B., Çapık, C., Erol, S., Pehlivan, Ş., & Fidan, G. (2023). Social participation of older adults in rural and urban areas: A cross-sectional survey in Turkey. *Journal of Aging & Social Policy*, 26, 1–18.